Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1973 чыл апрель 5, четверг. № 80 (9156). Өртээ 2 көп.

Н. В. Подгорный Финляндияда

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Финляндия Республиканың Президентизи У. К. Кекконенниң чалааны-биле совет-финляндия Керээге ат салганындан бээр 25 чылын байырлаарынга киржири-биле апрель 3-те Хельсинкиде чеде берген. Ол-ла хүн совет аалчылар 1917 чылдың күзүнүнде В. И. Ленинниң чурттап турган бажыңында тураскаал самбыразының баарынга болгаш Финляндияның мочээн президентизи Ю. К. Паасикивиниң хоорунге чечектер салырының ёзулалын кылган.

Н. В. Подгорный биле У. К. Кекконенниң аразынга чугаалажыышкыннар эгелээн.

Финляндияның Президентизи У. К. Кекконен апрель 3-те ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның алдары дээш шайлалга тургускан.

У. К. Кекконен шайлалгага чүве чугаалааш, Финляндия биле ССРЭ-ниң аразында Керээ үе-шаг-биле бадыткаттынган болгаш чугула сорулгаларын күүсеткен деп айыткаш, ооң 25 чыл оюнга Силерниң киржип турарыңар Совет Эвилелиниң улузунуң болгаш чазааның Финляндия-биле эки харылзааларын үнелеп турарының херечизи-дир деп чугаалаан.

Дараазында Н. В. Подгорный чүве чугаалаан.

Совет-финляндия харылзааларның тооглуг ийи чугула документилерде илереттинген. Ооң бирээзи Финляндия күрүнениң хамаарышпас чоруун хүлээп көөр дугайында В. И. Ленинниң 1917 чылдың декабрь айда ат салган доктаалы, ийигизи— Совет Эвилели биле Финляндияның аразынга Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузаламчы дугайында 1948 чылда чарган керээ болур деп, Н. В. Подгорный чугаалааш, ол Керээ Европага чогумчалыг байдалды тургузуп, бүгү Европа диңке тайбыңны быжыглаарынга чугула фактор бооп турарын айыткан.

ССРЭ биле Финляндия моон-даа соңгаар 1948 чылдың Керээзиниң шугумун ёзугаар чоруп, совет болгаш фин улустарның эрге-ажыктарын ёзугаар найыралды, кады ажылдажылганы кылып, делегейге тайбың дээш турушкунга иделиин Н. В. Подгорный илергейлээн.

МАЙ 1-НИ ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛУ!

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЕГЖЕ

Чылдың баштайгы кварталы доозулган. Ленин орденниг Тывавыстың алдарлыг ажылчын аңгызының, колхозчу тараачыннарының болгаш күш-ажылчы интеллигенцияның эрткен айларда чедип алган чедиишкиннериниң дугайын солуннардан, радиодан болгаш телевидениеден номчуп, дыңнап, көрүп билип ап турар бис. Төөгүлүг беш чылдың шиитпирлиг чылының планының чедиишкинниг күүсеттинип орарын эрткен айларның түңнелдери көргүзүп турар. Чижээлээрге, республика үлетпүр продукция сайгарарының квартал планын 103,7 хуу күүсеткен. Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелери квартал планын база-ла ажыр күүсеткен болгаш пландан ажыр иштинде 300 муң ажыг рубльдиң янзы-бүрү продукциязын бүдүрген.

Май 1-ге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш чарыш бо хүннерде чер болганда калбарып эгелээн. Майга белеткелдиң үезинде найысылалывые Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелериниден база бир патриоттуг эгелээшкин кыптып үнген. Тываның хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи — Кызылдың алгы заводунуң ажылчыннары эрткен вторникте бүдүрүлге хуралын чыылдыргаш, Май 1-ге белек кылдыр боттарынга бедиткен хүлээлгени алганнар. Оларның ол эгелээшкинин хоорайның өске бүдүрүлгелеринге көнчүг дүрген нептерээн. Дүүн № 48 тудуг эргелелиниң, Кызыл-садыгның, № 40 бот-орулга-чарылгалыг магазинниң коллективтери Май 1-ге алдаржыткан бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Бөгүн ындыг хуралдар № 12 автобаазага, республика типографиязынга болгаш өске-даа черлерге эртер.

Кызылдың алгы заводунуң ажылчыннарының эгелээни бо патриоттуг шимчээшкин шиитпирлиг чылдың социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседиринге улуг рольду ойнаар. Ынчангаш чер-черде партия, профэвилел, комсомол организациялары кызылчыларның эгелээшкинин деткивишаан, Май мурнунуң социалистиг чарыжын калбартыр ужурлуглар.

Тываның бүгү ажылчы чоннары, Май мурнунуң күш-ажылчы ээлчээнге киржиңиңер!

СОРУЛГА САЛДЫНГАН

Кызыл хоорайның алгы заводунуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың бо шиитпирлиг үшкү чылының баштайгы кварталында Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кирипкеш, күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алган. Завод коллективи бо чылдың үш айларының дургузунда барааның продукция бүдүрериниң планын 102,5 хуу, продукция сайгарарының планын 113,1 хуу күүсеткен. Ол ышкаш кидис болгаш хөм идиктер бүдүрүп үндүрериниң планныг даалгалары база чедиишкинниг күүсеттинген.

Беш чылдың шиитпирлиг чылын күш-ажылчы бедик көргүзүглер-биле эгелээн бо заводтуң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары вторникте бүдүрүлге хуралын эрттирип, аңаа май мурнунуң күш-ажылчы ээлчээн эгелээрин шиитпирлээннер. Цехтер, бригадалар аразының социалистиг чарыжын дээштии-биле организастап тургаш, чылдың дөрт айларының планын апрель 18-те күүсеткеш, айда продукция сайгарарының даалгазын апрель 27-де күүседир сорулганы салганнар. Апрельде пландан ажыр 200 эжеш кидис идикти, 1000 эжеш хөм идикти бүдүрүп үндүрери оларның бедиткен хүлээлгезинде кирип турар.

О. ОХЕМЧИК.

ПЛАНДАН АЖЫРАР

Дүүн найысылалдың универсалдыг магазининге дүштеки чапсар үезинде Кызыл-садыгның ажылдакчыларының төлээлери чыглып келген. Аңаа бирги кварталдың түңнелин үндүрген. Найысылалдың садыг ажылдакчылары бараан саарылгазының планын 108 хуу күүсеткен.

Ол хуралдың киржикчилери алгы заводунуң коллективиниң эгелээшкинин деткивишаан, Май байырлалынга уткуштур бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Кызыл-садыгның коллективи апрельдиң планын ийи хонук бурунгаар күүседирин болгаш пландан ажыр 27 муң рубльдиң бараанынарын садарын хүлээнген.

Ф. СТЕПАНОВ.

БҮГҮ ТЕХНИКА ХОВУ ТУРЛААНДА

МЕЖЕГЕЙ. (Телефон-биле). ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери частың байырлалы — Май 1-зинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр сорулганы салган. Ылаңгыя ажыл-агыйның механизаторлары ол байырлалга уткуштур часкы тарылгага белеткелди бүрүн доозуп, хову турлагларында барык бүгү техниканы чедирип алган. Апрель 1-ге чедир межегейжилер бүгү 96 янзы-бүрү тракторларының 84-үн белен кылып, 4-үнүң техниктиг ажаалдазын доозуп турар. «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжыышкыны ол совхозтуң капитал септелге эртер 2 тракторун саадады берген боордан өске, 74 сеялка, 40 андазын, 38 автомашина бүрүн белен.

Совхозтуң 3 хову турлаа бо хүннерде механизаторлар хүлээп алырынга бүрүн белеттеттинген. Арткан турлагларының агар септелгезин, хандырылгага ажылдаар кижилерниң четчелээшкинин, лозуң, плакаттар-биле, көргүзүг материалдары болгаш күш-ажылчы алдар тугунуң дериглгезин, чаартылгазын доозуп турар.

Бо чазын партком бригадаларга күш-ажылды, социалистиг чарышты организастаарын база сагылга-чурумну бедик деңнелге тургузар сорулга-биле, оларның составын тус-тузунда партком хуралынга тускай четчелеп, чугаалажыр арганы ажыглап турар. Ындыг янзы-биле 6-гы болгаш 2-ги бригадаларның составынга кирер бүгү механизаторларның четчелээшкинин чугаалашкан. Орта бригаданың кежигүн бүрүзүнүң техниказының белеңин, сагылга-чурумун, социалистиг хүлээлгезин тодараткаш, бадылаан. Арткан бригадаларның четчелээшкинин чоокку хүннерде доосту бээр.

Составы четчелеттинген № 6 болгаш 2 бригадалар апрель 5-тен эгелеп, агаарның байдалы таарымчалыг болза, шык базырыышкынынче кирип тер деп планнаан.

Бо чазын совхоз тараа культураларын мурнунда көрдүнген планга немештир 900 гага алгыдар деп турар. Ук айтырыгны партия хуралынга сайгарып көргеш, тус-тус бригадаларда үлей хувааган.

В. ДАНДАР, совхозта партком секретары.

Искражылар көдүрлүүшкүнде

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозтуң ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чарыжынга киржип, алган социалистиг хүлээгезин эрестиг күүседип турарлар. Шиитпирлиг бо чылдың бирги кварталында күрүнеге эът, сүт, дужаарының планын колхоз февраль 28-те күүсеткеш, бо хүннерге чедир пландан ажыр 15 тонна сүттү күрүнеге саткан.

Ниитиниң малын кыштаптар хүр-менди ажырар талазы-биле колхозтуң баштаар чери болгаш партия комитеди чугула хемчеглерни ап чоруткаанының түңнелинде малдың байдалы хүр-менди. Төрүзэ чогуур 7100 хойдап 5215 хой хураганнаан, ооң чаш төлү онча-менди өзүп, доругуп турар. Бо чылын искражылар чүс хойга онаштыр 90 хураганны алыр хүлээлгелиг.

Чоокта чаа социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген. Аңаа хоочун хойжу О. Борбак-Даш тиилекчи болуп, чүс хойга онаштыр чүс хураганны камгалап алган. Чарыштың ийиги черин Б. Ооржак ап, чүс хойдан тозан хураганны алган. К. Монгуш, А. Ондар оларның көргүзүглери база эки.

«Искра» колхозтуң бода мал фермазының ажыл-ишчилери боттарының алган социалистиг хүлээлгезин шудургу, күүседип, сүт саалдазын эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге бүдүн чартык катап көвүдеткен. Ферманың саанчылары малдың ажаалда-чемгерилгезин эки чорудукаанының ачызында хүнде бир инектен-не 8—9 литр сүттү саап ап турар. Саанчылар аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуурунда И. Анай-Хаак, К. Монгуш олар чоруп турар. Фермада бо хүннерде 110 инек төрээн, оон 110 бызааны камгалап алган.

Колхозтуң механизаторлары болгаш тараажылары часкы тарылгага үлегерлиг белеткенген. Тарылгага кирер бүгү техниканы бүрүн септээш, хову бригадаларында чедирген. Хову турлагларын үлегерлиг кылдыр септеп дерээн. Чоокта чаа колхозтуң механизаторларының слёдун эрттиргеш, аңаа часкы тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге эрттирерин шиитпирлээн.

К. ХЕРТЕК.

Планны күүсеткен

Улуг-Хем районнуң ыяш ажыл-агый черинде К. Дамбаага удурткан бот-орулга-чарылгалыг бригада тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының бирги кварталында шудургу ажылдап, 600 рубльдиң продукциязын бүдүрүп, планын 110 хуу күүсеткен. Үш ай иштинде он ийи кижи составтыг бригада 120 кубометр тудуг ыяжын, 600 кубометр токпак ыяшты белеткеп, чүс тонна чугайны өрттедип, бежен аът шанааны кылган. Бирги кварталда тиилекчи бригадага шаңналдарны тывыскан.

К. КОМБУ.

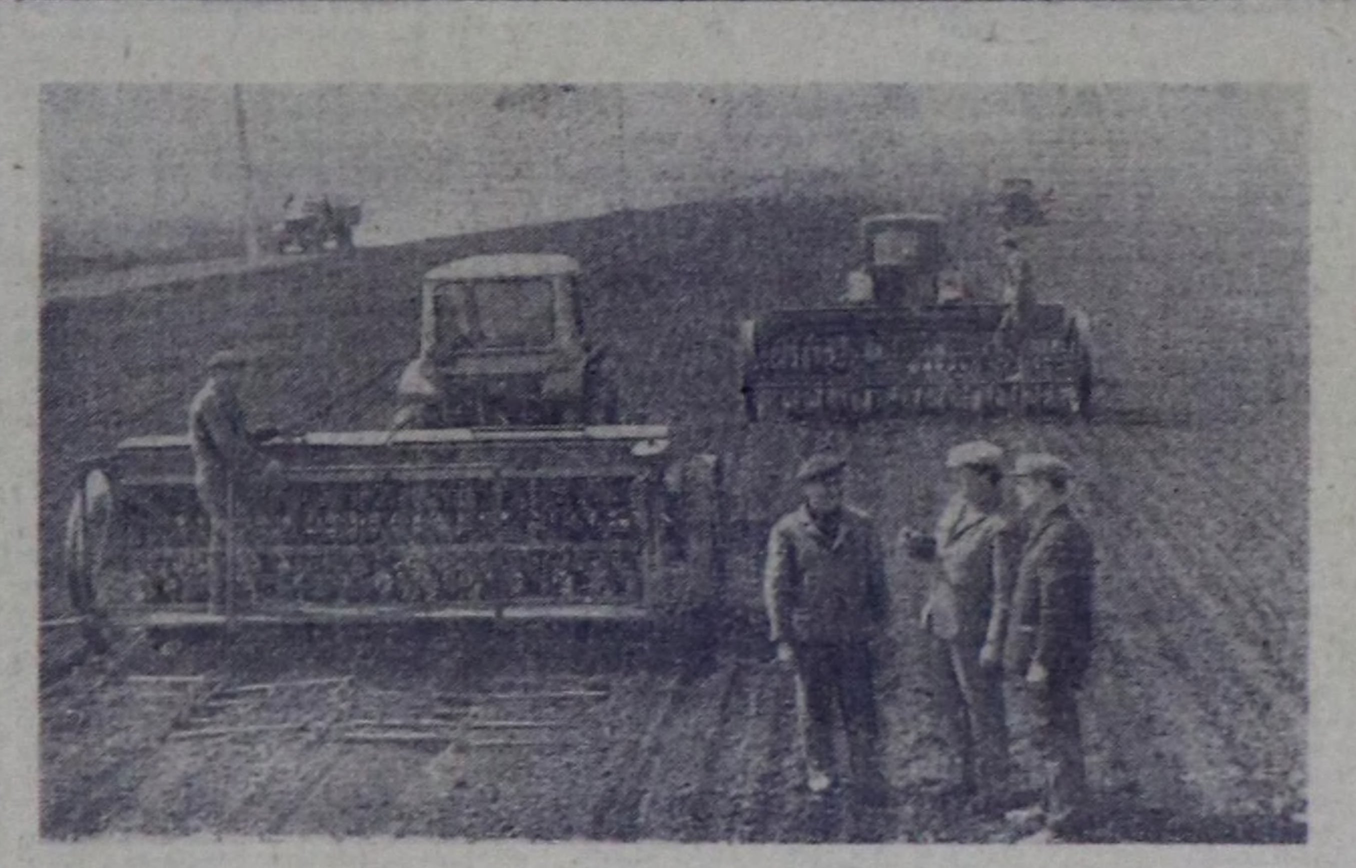

ОДЕССА ОБЛАСТЬ. Овидиопольск районнуң «Слава» колхозунуң тараажылары беш чылдың үшкү, шиитпирлиг чылында күзүн чашкан 970 гектар кызыл-тастың 37 центнер болгаш 400 гектарда кукурузаның гектар санындан-на 50 центнер дүжүдүн алырып хүлээнгеннер.

Бо хүннерде ында часкы хову ажылдары кидин-түлүг.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) механизаторлар бригадири В. Метеленко, колхозта партком секретары А. Саенко болгаш кол агроном О. Иванченко олар часкы чаштырышкын үезинде.

И. ПАВЛЕНКОНУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

«САЛЮТ-2» УЖУДУУШКУНДА

Космоска ужудуушкун үезинде шинчилелдер болгаш дуржулгалар кылыр, ооң дериг-херекселдерин хынаар сорулга-биле «Салют-2» дээр орбита станциязын 1973 чылдың апрель 3-те Совет Эвилелинден салып үндүрген.

«Салют-2» станцияның Чер кырындан эң ырак ужугары 260, эң чоокшулаары— 215 километр; долганырының үези— 89 минут.

Алдынган медээ ёзугаар алырга, станцияның системалары чогумчалыг ажылдап турар. Башкарылга-саналга төвү станциядан медээлерни ажылдап кылып эгелээн.

ПАРТАКТИВ ХУРАЛДАРЫ

Бо хүннерде республиканың районнарында партия активиниң хуралдары болуп эртип турар. «Совет Социалистиг республикалар Эвилелиниң бежен чыл оюнуң дугайында» эш Л. И. Брежневтиң илеткелинге холбаштыр идей-политиктиг ажылды күштелдирериниң болгаш ажылчы чоннарның интернационалчы кижизидилгезиниң дугайында айтырыгы хуралдарга чугаалажып турар. Кол кичээнгейни партия организацияларының идеологтуг ажылын үениң негелдезинге дүүштүр тургузуп, ону ажыл-агый сорулгалары-биле сырый холбаштырарынче салып турар. Хуралдарда СЭКП райкомнарының кежигүннери, колхозтарда, совхозтарда, бүдүрүлгелерде, албан организация черлеринде партия эге организациялар секретарьлары, пропагандистер, политинформаторлар киржип турар.

КАА-ХЕМ

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр идей-политиктиг ажылды күштелдиреринге идеология ажылының бүгү аргаларын болгаш хевирлерин ажыглаап, ооң деңнелин улам бедидерин чедип алыр дээш районнуң партия организациязы доктаамал сагыш салып турар дээрзин илеткелчи — СЭКП райкомунуң ийиги секретары Ш. Сереэдар партия активиниң хуралынга демдеглээн. Ооң кол утказы шынарын көдээниң ажылчыннарын тоску беш чылдың планныг даалгаларын чедиишкиниң күүседиринче угландырып турар.

Районда бо талазы-биле эвээш эвес ажылдар чорудуп келген. Лекция пропагандазы доктаамал калбарып, политинформаторлар партияның сөзүн массаларга чедирип, бүдүрүлге коллективтеринде, албан организация черлеринде экономиктиг өөредилге калбарган, үениң байдалынга дүгжүп турар амыдыралдың чаа ёзулалдарын нептередип, чоннуң интернационалчы кижизидилгезин күштелдирер талазы-биле ажылдар кылбартып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер чугаалаан.

Партия активиниң хуралынга чугаалашкан айтырыглар талазы-биле «Совет Тыва» совхозта партком секретары Я. Доржу, райкүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи Л. Рябцева, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары М. Сымчаан, «Коммунизмче орук» колхозта парторганизация секретары В. Пирогов, Бүрен-Хем ортумак школаның директору С. Субраков болгаш өскелер-даа санал берген.

Партия активиниң хуралынга СЭКП Тыва обкомунуң секретары Г. Ч. Ширшин киришкен болгаш чүве чугаалаан.

ЭРЗИН

Партия активиниң хуралынга идеология ажылының амгы сорулгаларының дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң ийиги секретары Д. Чамзырай кылган. Идеология ажылының кол утказы чаа кижини, коммунистиг ниитилелдиң бүгү талазы-биле сайзыраңгай тургузукчузун кижизидери, коммунизм хереэзиниң тиилелгезинге ханы бүзүреңдиг, аңаа бердиниишкиниг болгаш төлептиг бараан болурунуң ёзузунга бүгү ажылчы чоннарны кижизидери дээрзин актив хуралының киржикчилери демдеглээн.

Идей-кижизидилгелиг ажылдың янзы-бүрү хевирлерин ажыглап тургаш, ооң дээштиин чедип алырынче кичээнгей салдынып турар. Ону чедип алыр дээш илеткелчилерниң, агитаторларның семинарларын эрттиргилээн. Ылаңгыя кышкы үеде малчыннар ортузунга политинформаторларның бир хүннүң сургаалда-семинарын чорутканы эки түңнелди берген. Кижилер-биле тус-тузунда ажыл күштелген.

Илеткелчи болгаш санал берген эштер идеология ажылының боттуг сорулгаларын шиитпирлээри-биле харылзаазы ам-даа кошкак, ооң негелдезинден чыдып калып турар, лекция, беседалар хой-даа болза, оларның шынары, дээштии четпес дээрзин айыткаш, партия организациялары бо талазы-биле боттуг хемчеглерни ап чорударын олар айыткан.

Партия активиниң хуралы чугаалашкан айтырыг талазы-биле тодаргай шиитпирни хүлээп алган.

Хуралга СЭКП Тыва обкомунуң секретары В. И. Попов киржип, чүве чугаалаан.

А. Н. Косыгин Швецияда

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның тускай корр). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин бурунгу хүн Швецияның Премьер-Министри У. Пальмеге алдар кылдыр дүштеки шайлалга тургускан. Шайлалга үезинде А. Н. Косыгин болгаш У. Пальме чугаалар солушкан.

Швецияга оон чоңу-биле ужуражып чорууп тургаш, швед улустуң найыралга ынаан, харылзаа тударынче, бүзүрежилгени быжыглаарынче, кады ажылдажылгаже ооң ылап чүткүлдүүнге бүзүредивис деп, А. Н. Косыгин чугаалаан.

Дүүн дээрги Хаан Густав VI Адольф-биле ужуражып чугаалаштывыс. Дээрги Пальме-биле болгаш өске-даа швед күрүне ажылдакчылары-биле ужуражып, чугаалаштывыс. Делегей айтырыгларының, ийи талалыг харылзаалар айтырыгларының-даа талазы-биле санал-онал чугаалашкылааныывыс черле үре-түңнелдиг болган деп чугаалап болур.

Бистиң аян-чорук кылып келгенивис ёзулуг: тайбың кожа-хелбээ дугуннаарып, чурттарывыстың аразында харылзааларның тайбың чаагай чаңчылдарын барымдаалааш, Швеция-биле делгерең гей харылзааларны, кады ажылдажылганы калбартырын Совет чазактың, совет улустуң чайгылыш чок күзээп турарын чогум-на бадыткаар сорулгалыг деп, А. Н. Косыгин чугаалаан.

Кады ажылдажылганы калбартырынче чүткүл улустар аразының харылзааларында улам күштүг угланыышкынны болу бер чоруур. Өске талазында, ол угланыышкынны быжыглап, калбартып тургаш, улустарга эргежок чугула быжыг тайбың, айыыл чок чорук турар, бүзүрежилгелиг байдалды тургузуп болур.

Тайбың кожа-хелбээ харылзааларны болгаш билчиишкинни калбартырынга Швеция-биле дем каттыштырарынга Совет Эвилели моон соңгаар-даа белен. Совет Эвилелиниң улустары Швецияның улузунуң бүзүреңдиг өңнүктери дээрзинге ол улустуң бүзүрелиниң быжыгарын күзээр-дир бис деп, Совет чазактың удуртукчузу оон ыңай чугаалаан.

Тайбыңның болгаш деңнилгениң эрге-ажыктарынга дүүштүр совет-швед кады ажылдажылганың улам калбарарынга йөрээл тударын А. Н. Косыгин саналдаан.

Ооң соонда Премьер-Министр У. Пальме швед улуска найыралдың сөзүн бараалгатканы дээш өөрүп четтиргенин илергейлеп чугаалаан.

У. Пальме ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин дээш, швед болгаш совет улустарның аразында найыралга йөрээл тударын саналдаан.

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Швецияның хемчээл талазы-биле ийиги хоорайы— Геттеборгта дүүн чеде берген.

1973: беш чылдың шиитпирлиг чылы

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү ажылчы чоннары-биле бир демей, Россия Федерациязының ажылчы чоннары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле эрес-маадырлыг ажылдап, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин ажыдыралга боттандырар дээш могаг чокка ажылдап турар.

ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чылынга уткуштур социалистиг чарышты калбартпышаан, РСФСР-ниң үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери 1972 чылдың планын бүдүрер чүүлдүң хемчээлиниң талазы-биле хуусаа бетинде күүсеткен болгаш пландан ажыр чүс-чүс миллион рубльдиң продукциязын берип, техниктиг дешпилгени хандырып турар продукция бүдүрериниң дыка бедик көргүзүүн чедип алган. Партияның болгаш чазактың боттандырып турар хемчеглериниң ачызында республиканың көдээ ажыл-агыйының материал-техниктиг баазазы быжыккан, ол чорук болза, 1972 чылдың агаар-бойдузу зар-берге турза-даа, көдээ ажыл-агый продукциязын эрткен беш чылдың чылда ортумак бүдүрүүшкүвүнүң деңнелинге алыр арганы берген. Ийи чыл дургузунда үлетпүрнүң чаа 400 хире улуг бүдүрүлгелерин, ооң иштинде чоннуң хереглел бараанарын бүдүрер 160 бүдүрүлгени туткан болгаш ажыглалга киирген. Чоннуң амыдыралының деңнели бедээн, эртем болгаш культура улам ыңай хөгжээн.

Ажылчын аңгы, колхозчу тараачыннар, интеллигенция СЭКП ТК-ның декабрь (1972 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, 1973 чылдың планын хуусаа бетинде күүседири дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын чогаадыкчы улуг көдүрлүүшкүн-биле уткаан.

Социалистиг чарышка кирген бүдүрүлгелер, организациялар, тудуглар, колхозтар болгаш совхозтар коллективтери 1973 чылда күүседири-биле доктааттынган онаалдалардан ажыр турар бедиткен планнарны саналдап киирген.

Россия Федерациязының автономнут республикалары, крайлары болгаш областары, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планын хуусаа бетинде күүседирин оралдажып, боттарының аразынга база акы-дуңма өске-даа эвилелдешкен республикаларның областары-биле аразынга бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш ажылдап турар.

Бүдүрүлгелер, колхозтар, совхозтар болгаш тудуг организацияларының коллективтериниң алган социалистиг хүлээлгелерин АССР-лерниң, крайларның болгаш областарның үлетпүр, көдээ ажыл-агый, транспорт, садыг болгаш культура ажылдакчыларының чөвүлел хуралдарынга, министерстволар коллегияларының болгаш профэвилел ТК-ларының каттышкан хуралдарынга чүүлдүг деп көргүлээн болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге база ВЦСПС-ке чугаалажып көрген.

РСФСР-ниң ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелеринде көрдүнген чүүлдер болза:

Үлетпүр талазы-биле — продукция саарарының хемчээлиниң болгаш кылыгларының эң чугула хевирлерин бүдүрериниң талазы-биле РСФСР-ниң улус ажыл-агый хөгжүлдезиниң күрүне планын хуусаа бетинде күүседир болгаш чыл планындан ажыр 2,3 миллиард рубльдиң үлетпүр продукциязын бээр. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планы 5 хуу кылдыр көрдүнген турда, ону 6 хуу бедидер, бүдүрүлгени организастаарын болгаш күш-ажылдың байдалын экижидер. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күсели-биле бүдүрүлгениң ниити немелде өзүлдезиниң 87 хуузун болгаш хөмүр-даш, эът болгаш сүт, чиик үлетпүрге база кара металлургияга немелде өзүлдениң шуптузун алыр. Продукцияның бот-үнезин чиигедир талазы-биле хемчеглерни боттандырар болгаш ону немей бүдүрүп үндүрерин барымдаалап тургаш, орулганың чыл планын 250 миллион рубльге ажыр күүседир.

Чыл планындан ажыр 160 муң тонна шойну, 295 муң тонна каңны, 206 муң тонна кара металлдар прокадын, 42 муң тонна каң хоорааларны бүдүрер, 3,6 миллион тонна хөмүр-дашты, 2,8 миллион тонна нефтини, 650 миллион кубометр газты алыр, 600 муң тонна мотор одалгазын, 335 муң тонна минералдыг чемишчидилгелерин, 7 муң тонна химиктиг волокнону, 10 муң тонна синтетиктиг каучукту, 19 муң тонна пластиктиг массаны, 128 муң тонна цементини, 20,7 муң тонна саазынны ажылдап кылыр, 5850 автомобильди, 100 экскаваторну болгаш кранны, 300 скреперни, автогрейдерни, бульдозерни, дазыл дурукчуларын белеткээр.

Көдээ ажыл-агыйга машиналар болгаш дериглгелер бээрин хуусаа бетинде күүседир, чыл планынга немелде кылдыр тараа ажаар 500 комбайнны, 550 тракторну, көдээ ажыл-агый техниказынга 2 миллион рубльдиң артык кезээн бүдүрер болгаш ажыглалга чорудар.

Чоннуң хереглел бараанарын бүдүрерин көвүдедир болгаш пландан ажыр: культура-амыдырал онаалдазының болгаш ажыл-агый хереглелиниң бараанарын 63 миллион рубльдиин, 14,4 миллион дөрбелчин метр ховең-саазын, дүктен кылган, торгу, лёп постерни, 600 муң кезек трикотаж болгаш 3,9 миллион кезек даараныылга кылыгларын, 480 муң эжеш идикти пландан ажыр бээр. 11 муң тонна кондитер кылыгларын, 170 миллион рубльдиң эът болгаш сүт продуктуларын, 14,9 миллион рубльдиң балык чем продукциязын бүдүрер, чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге 1972 чыл-биле деңнээрге тус чериниң чиг-эдинден болгаш бүдүрүлге артынчыларындан кылыглар бүдүрерин 1,4 катап көвүдедир.

1972 чыл-биле деңнээрге чиик үлетпүр продукциязын күрүне стандарттарының негелдезинге дүүштүр бүдүрерин 2 катаптаң ажыг көвүдедир, чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге кылыгларның чаа болгаш экижиткен 2700 хевирлерин шиңгээдип алыр.

Чаа техниканы нептередирин дүргедедирин хандырар — 2,5 муң хире цехти болгаш участокту комплекстиг механизастаар болгаш автоматчыдар, механизастаттынган 6 муң шуушутурулга болгаш автоматчыткан шугумнарны нептередир; эртем-шинчилел, төлевилел, конструктор организацияларының болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтериниң күжү-биле 5 чаа хевириң 2,5 муң машиналарын, дериглгелерин, приборларын болгаш автоматтарын тургузар; чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарны ажыглап нептереткенинден улус ажыл-агыйынга, чылда кылдыр саваарга, 2 миллиард рубль хире камналганы алыр.

Материал-техниктиг курлавырларны ажыглаарын экижидер. Продукцияның материал талазы-биле улуг хемчээдиг болурун улам ыңай эвээжедир болгаш бүдүрүлгеге 340 муң тонна кара болгаш өңнүг металлды, 3,8 миллиард киловатт-шак электроэнергияны, 2 миллион калорий чылыг энергиязын болгаш чижек-биле 1,6 миллион тонна оттулар чүүлдү, 340 муң тонна цементини, 190 муң кубометр ыяш материалын болгаш 56,5 муң кубометр дилген материалдарны камнап алыр.

(Уламчызы 2-ги арында).

1973: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШИИТПИРЛИГ ЧЫЛЫ

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

(Тончузу. Эгези 1-ги арында).

Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары 1972 чыл-биле деңнээрге тараа культураларының тарылга шөлүн 4,3 миллион гектарга алгыдарын, тараа бүдүрерин 120 миллион тонна чедирерин, күрүнеге 49 миллион тонна тарааны садарын; чигир свёклазының тарылга шөлүн калбартып, ооң дүжүдүн гектарга онаалтыр 200—215 центнер чедир бедидерин болгаш ону күрүнеге 29 миллион тоннаны садарын, тарымал тоорук үрезинин бүдүрерин 3,6 миллион тонна чедир, ону садарын — 3 миллион тонна чедир көвүдедирин; 260 муң тоннадан эвээш эвес лён-волокнону садып алырын хандырар; колхозтарга, совхозтарга болгаш күрүнениң өске-даа ажыл-агыйларынга картофельдиң ниити чыылдазын 22,5 миллион тонна, ногааларының 7,5 миллион тонна, а картофельди белеткээрин 9,4 миллион тонна, ногааларының—5,9 миллион тонна чедирер. Картофельдиң дүжүдүн гектарга онаалтыр 130—140 болгаш ногааларының — 160—165 центнер чедирер.

Суггаттыг 512 муң гектар черни, ооң иштинде суггаттыг культурлуг одарны — 330,5 муң гектарны, кургаткан 328,5 муң гектар черни, суггаттыг 536 муң гектар одар-белчиирни ажыглалга киирер, суггаттыг культурлуг одарны 52 муң гектарга немей ажыглалга киирер; суггаттыг черлерниң ажыглалын экижидер, оларның дүжүткүрүн бедидер.

Ажыл-агыйларның бүгү категориялары күрүнеге мал болгаш куштар эъдин — 7,6 миллион тоннаны, сүттү — 27,8 миллион тоннаны, чуургаларны — 15,7 миллиардты, дүктү —225 муң тоннаны садар. Ол сорулга-биле колхозтарга болгаш совхозтарга малдың баш санын көвүдедирин, ооң продуктулуун бедидерин чедип алыр, малдың чем баазазын быжыглаар, мал чемнери белеткээрин чогуур өйүнде чорудуп, ону кадагалаарын экижидер, 1972 чылга деңнээрге сенаж белеткээрин 18 хуу болгаш сиген далганын белеткээрин 40 хуу көвүдедир.

Пландан ажыр **демир-орук транспорту-биле** 11 миллион тонна чүъкту сөөртүр, часкы хову ажылдарынга болгаш дүжүт ажаап алыышкынынга машиналар база чүъктер сөөртүрүн бирги ээлчегде чорударын хандырар, **хем транспорту-биле** 4,5 миллион тонна, **автомобиль транспорту-биле** 31,5 миллион тонна чүъкту сөөртүр.

Пландан ажыр кадыг шывыглыг автомобиль оруун 550 километрни ажыглалга киирер, бир муң километр автомобиль оруун септээр, колхозтарга болгаш совхозтарга пландан ажыр ажыл-агый иштиниң 790 километр оруун, 900 муң дөрбелчин метр асфальтылаан шаңны болгаш самолёт ужудуп, хондурар 800 муң дөрбелчин метр черлерни тудар.

РСФСР-ниң хоорайларынга пландан ажыр 20 муң телефонну тургузар болгаш хуусаа бетинде, 1973 чылдың ноябрь 7-ге чедир Горький—Киров—Сыктывкар—Воркута аразының радиореле шугумун ажыглалга киирер.

Тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын хуусаа бетинде, декабрь 29-ка чедир күүседип доозар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле чыл онаалдазын күүседир; кезээ ёзугаар ажылдаар тудуг организацияларының күүседир тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чиигедир; тудуг механизмнерин, автотранспортту болгаш тудуг материалдарын ажыглаарын улам экижидер; бүдүрүлге күчүлерин болгаш кол фондуларны, чуртталга-коммунал болгаш социал-культура херегледериниң объектилерин ажыглалга киирериниң планын күүседир. Тудугнуң шынарын экижидер, хоорайлар тударының архитектура деңнелин бедидер.

1973 чылдың планы-биле көрдүнген эң чугула тудугларны болгаш объектилерни: Орск-Халиловскиде № 4 домна суугуларының комплекизин, «Ростсельмаш» заводка тараа ажаар 2 муң комбайнны бүдүрерин, Новомосковск болгаш Невинномысскиниң химия бүдүрүлгелеринге, Соликамскиниң болгаш Березниковскиниң калий комбинаттарынга минералдыг чемишчидилгелер болгаш чиг-эт талазы-биле күчүлерни, Волгоградтың нефть болбаазырадыр заводунга 360 муң тонна үстү болгаш **Уфаның нефть болбаазырадыр заводунга 1,2 миллион тонна үстү суг-биле арыглаарын,** Селенганың целлюлоза-саазын комбинадынга 297 муң тонна целлюлозаны болгаш 280 муң тонна картонну бүдүрерин; Старо-Оскольскиниң цемент заводунга 600 муң тонна цементини бүдүрерин, Ивановонуң К. И. Фролов аттыг меланже комбинадынга, Оренбург хоорайда торгу пөстер бүдүрериниң болгаш Шахты хоорайда хөвең-саазын пөстер бүдүрериниң комбинаттарынга күчүлерни, Челябинск болгаш Орск хоорайларга кондитер фабрикаларын ажыглалга киирерин хандырар.

РСФСР-ниң тудуг организацияларының талазындан көдээ ажыл-агыйның объектилерин: мал кажааларын, куштарга болгаш дагаа оолдарынга кажааларны, куш фабриказын, комбикорм бүдүрүлгелерин, элеваторларны тудар болгаш ажыглалга киирер талазы-биле онаалданы хуусаа бетинде күүседир, база ол ышкаш чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирерин хандырар.

Төлевилел-шинчилел ажылдарының чыл планын 1973 чылдың декабрь 27-ге чедир күүседир; 1974 чылда тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлинге тудуг-смета документациязын ажылдап кылырын болгаш чагыкчыларга бээрин 1973 чылдың август 20-ге чедир күүседирин хандырар.

Үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 411 миллион рубльге ажыр күүседир, ооң иштинде РСФСР-ниң күрүне садыының садыг организацияларының талазы-биле — 346 миллион рубльге болгаш Роспотребсоюзтуң талазы-биле —65 миллион рубльге ажыр күүседир; хамыктың мурнунда садыглаарының дешшилгелиг аргаларын калбаа-биле хөгжүдериниң күсели-биле чонну садыг хандырылгазының культуразын улам ыңай бедидерин хандырар; бараанны күрүне садыгларынга садыгжы чокка үүрмектеп садар садыг саарылгазының талазы-биле барааннар садар арганы 33 хуу чедирер болгаш кооператив садыгларының талазы-биле ону 40 хуу чедирер.

Чонга ачы-дуза чедирериниң талазы-биле чагыгларны 15 миллион рубльге күүседир; чоннуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле күүседип турар ажылдарның болгаш ооң культуразының улам ыңай бедиирин хандырар. Хоорайларның чаагайжыдылгазын болгаш чуртталга фондузунуң байдалын улам экижидер, чуртталга фондузунуң капитал болгаш агар септелгезиниң талазы-биле ажылдарны хуусаа бетинде, декабрь 25-ке чедир күүседир, ооң ажыглалын экижидер; квартираларны газчыдар талазы-биле планны хуусаа бетинде күүседир болгаш пландан ажыр 200 муң квартираны, ооң иштинде көдээ черлерге 140 муң квартираны газ-биле хандырар.

Улус өөредилгезиниң, дээди школаның, культураның болгаш кадык камгалалының ажылдакчылары аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезинче шилчиирин доозары-биле, школаларны болгаш уругларның өске-даа албан черлерин 1973—1974 өөредилге чылынга белеткелин экижидерниң; полиграфия бүдүрүлгелериниң талазындан школаларның өөредилге номнарын 1973 чылдың июнь 25-ке чедир парлап үндүрерин хандырарының талазы-биле ажылдарны хандырар дугайында хүлээлгелерни алганнар. Дээди өөредилге черлериниң эртемденнери бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылыр дугайында үлетпүрге болгаш көдээ ажыл-агыйга дуза көргүзеринге комплекстиг бригадалар тургузар талазы-биле хүлээлгелерни алганнар.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылы—1973 чылдың доктааттынган онаалдаларын ажыр күүседирин хандырарынга боттарының бүгү күштерин бээрин, ынчангаш бистиң Төрээн чуртувустуң экономика болгаш камгалал күчүзүн быжыглаар, совет улустуң чаагай байдалын улам өстүрер талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң программазын боттандырарының херээнге бодунуң салыышкынын киирерин СЭКП ТК-га, Совет чазакка Россия Федерациязының ажылчы чоннары бүзүреткеннер.

Советтер болгаш амыдырал

ДЕПУТАТТАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНДЕ

Тудугларның шынары, техниктиг документацияны сагып турары, оларны чогуур үезинде ажыглалга киирип турары, хоорайның, суурларның тудугларын план ёзугаар чорудары. Бо айтырыгларны Бии-Хем район Совединиң ээлчеглиг сессиязы чугаалашкан.

Бир чүс чеден чеди ажылчын, колхозчу, албан-хаакчы чаа бажыңнарже көжүп кирген. Аржаан суурда 60 кижи чурттаар общежитиени, Өөк суурда 90 уруглар тургузар ясли-садты, Туран хоорайның чаа кварталында магазинни, «Өөк» совхозта садыг төвүн, Сесерлигде 100 олуттуг клубту ажыглалга киирген. Өөк, Тарлаг суурларда, «Шивилиг» совхозтуң төвүнде, «Кызыл тараачын» колхозтуң сүт-бараан фермазында чаа чунар-бажыңнарны туткулаан.

Бо дээрге чуртталга болгаш хамаатыл тудуглар талазы-биле Бии-Хем районда тудугжуларның беш чылдың баштайгы ийи чылында бүдүрген ажылдарының көргүзүү-дүр. Ону ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң ээлчеглиг сессиязынга илеткелчи — райкүүскомунуң даргазының оралакчызы И. Ф. Молянов дыңнаткан.

Көдээ суурларны чоннуң чурттаарынга, ажылдаарынга, дыштанырынга таарымчалыг болгаш санитар арыг-шевериниң, архитектура талазы-биле планнаашкынның болгаш экономиканың негелделеринге дүүшкен, чаагайжыткан чуртталга төптери кылдыр эде тудары дээрге хоорай-биле көдээни улам чоокшулаштырарының сорулгаларын шиитпирлээр чугула айтырыг болур. Маңаа хамаарыштыр, ылаңгыя «Көдээге тудугну чурумчударының дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1968 чылдың сентябрь 12-де үндүрген доктаалы районда кайы хире боттанып турарын болгаш чогуур хуусаазында күүседип, ажыглалга киирип турарын, ооң шынарын район Совединиң депутаттары хынамчалыы-биле чугаалажып көрген.

Үстүнде айыткан доктаал ёзугаар колхозтар, совхозтар төптериниң кол планнарын чогаадып кылырын 1973 чылда доозар деп айыткан. Амгы үеде чүгле «Шивилиг» совхозтуң төвүнүң кол планы бар, «Өөк» биле «Саян» совхозтарның төптериниң планнарын чогаадып кылган-даа болза, ону Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге бадылатпаан, «Хадын» колхозтуң төп суурунуң болгаш Туран хоорайның кол планы шуут чок болуп турар.

Бүгү тудугларны план ёзугаар чорудары дээрге албан организация болгаш хуу кижилерге шуут дүрүм болгай. Кол план чокта тудуг кылырга туттунган объектилерге бүгү талалыг таарымчалыг байдалдар тургустунмас, хоорай, суурларны чаагайжыдарынга улуг шаптыктыг. Ону биле тура «Саян» совхозтуң дирекциязы мал чемгерилгезиниң комплекизин тудар шөлүн план ёзугаар шилип албайн, чогуур документация чок тудуп эгелээн. Ол ышкаш «Кызыл тараачын» колхоз Туран фермазынга уруглар садының тудуун төлевилел чокка эгелээн. Чамдык кижилер, ылаңгыя колхозтар, совхозтар төптеринде хуу бажыңнарны чогуур чөпшээрел чок турадаан-на деринге тудуп турар фактылар бар.

Көдээ Советтерниң күүскомнары болгаш районнуң архитектору ындыг чоруктарны болдурбас дээш чогуур хемчеглерни алган турарын сессияның шиитпиринде айыткан.

Сөөлгү чылдарда тудуг ажылының шынары экижээн, тудуг организацияларының инженер-техниктиг ажылдакчыларының талазындан контроль дыңзаан болгаш туттунган объектилерни хүлээп алыр комиссия кичээнгейлиг, хынамчалыг болуп турар дээрзин сессияга демдеглээн.

Ынчалза-даа тудуг-монтаж ажылдарының шынары ам-даа чогуур негелдезинге четпес, төлевилел-смета документациязын сагывайн, ону хажыдып турар таварылгалар бар болуп турар. Чижээлээрге, «Тыва септелге-тудуг» трестиң Туранда участогу (начальниги С. Лихтин) бодунуң баазазын тутпаш, ооң шынарын багай кылганы дээш, ону эде тудар ужурга таваржып, аңаа 1832 рубльди арттыр чарыгдаан. Ол-ла участок Туранга уруглар садын тудуп эгелээш, ооң фундаментизин кыжын элезин хөрзүннүг черге салган. Чазын чер эриирге оозу дүжүп кире берген. Ону эде тударынга 2 муң рубль үндүрген. Техниктиг негелделерни сагывайн тутканының хараазында Туранда музыка школазының хуралдаар залы айыылдыг байдалдыг апарган, ынчангаш ону катап кылырынга база хөй түңнүг акша чарыгдаттынган. Аржаан суурда уруглар садының тудуун төлевилелден шуут өскээр чоруткан. Чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирип турда ында хөй-хөй четпестерни хүлээп алыр комиссия илередип турар. Ол чүнү херечилеп турарыл дээрге, тудугжулар карак-ажыттап, туткан бажыңнарын канчап-тоор-ла холдан үндүрерин бодаар, харысалга чок болуп турар-дыр. А тудуг организацияларының удуртукчулары ону база херекке албайн турар.

Тудугну шынарлыг чорудары дээрге-ле тудугжуларның харысалгалыг болуру. Ол дээш негелдени шыңгырадыр болгаш ажылды үрей кылып турарларга харысалга хүлээдир дээрзин сапал берген депутаттар айыткан.

Туран хоорайда ийи чаа чуртталга кварталы туттунган, ынаар чурттакчылар көжүп кире берген. Төлевилел ёзугаар ынаар суг дамчыдар хоорзаны тудуп дооскаш, чаа бажыңнарны ажыглалга киирер турган. Херек кырында хоорзаның тудуу ам-даа доозулбаан, чурттакчылар суг чок олуруп турар. Ол-ла кварталдарга тротуарлар тудары көрдүнген-даа болза, ону база кылбаан. Ол дугайында райкүүскомнуң талазындан негелде чок болган дээрзин сессияга демдеглээн.

Тудугларны айыткан хуусаазында доозары дээрге күрүне планын күүседири болур. Ындыг турбуже улуг-улуг объектилер тудуунче кирипкенде оларны доозарының хуусаазы сагыттынмайн турар. «Өөк» совхозтуң төвүнде 140 орунну уруглар садының тудуу беш чыл үргүлчүлеп келген. Оон өске-даа чижектер бар. Мындыг байдалдан тудуг кылырынга көрдүнген акша-хөреңги чылдан чылче шилчип, өске объектилер тударынга шаптыктыг болуп, доозулбаан объектилерниң саны көвүдеп, капитал салыышкынның эгиттинер хуусаазын узамдыктырып турар.

Районда бүдүрүп турар тудуг ыяжындан кылган тудуг материалдарының, тууйбузуң шынары багай. Эң ылаңгыя «Тыва көдээ тудуг» трестиң Туранда ыяш белеткээр участогунуң бүдүрген продукциязын хереглекчилер шуут холуп турар.

Тудуг материалдарынга камналга чок, брус, цемент, тууйбу, кадаг болгаш өске-даа материалдарны тудуг шөлүнге кайы хамаан чок октапкан чыдар, ол үрелип, төтчеглеттинип турар.

Күш-ажылды организастааны куду деңнелде, аар ажылдарны ам-даа механизаставайн турар. Бо талазы-биле республиканың тудуг трестери боттарының районда участоктарынга дээштиг дуза көргүзери чугула.

Тудуг организацияларында ажылдап турар кижилер-биле кижизидилге ажылы — кол чүүл болгай. Ынчалза-даа бо талазы-биле байдал багай. Прогулдаар, ажыл үезинде арагалаар чоруктуң уржуундан хөй ажыл шагы үстүп турар. Кадрларның ажылга доктаавас чоруу хөй. Көжүп чоруур № 957 мехколоннага 156 кижи ажылдаар ужурлуг, а чүгле эрткен чылын 160 кижини үндүрген болгаш 170 кижини хүлээп алган.

Районда чуртталга болгаш хамаатыл тудугнуң байдалын район Совединиң депутаттары улуг кичээнгей-биле сайгарып, ында бар четпестерни чайладыр талазы-биле тодаргай шиитпирни хүлээп алган.

Н. ЗОЛОТУХИН,
Бии-Хем райкүүскомунуң секретары.

Кол агроном

КАЗАХ ССР. Владимир Антонович Качан—Кокчетав областың эң дээре агрономнарының бирээзи.

«Берлинский» совхозтуң бүгү шөлдериниң хөрзүнүн шинчилээш, Владимир Антонович бригадирлер-биле кады кызыл-тастың янзы-бүрү сорттарын ажыглаар талазы-биле шенелделер кылып эгелээн. В. А. Качанның инициативазын ёзугаар бригадирлерниң үргүлчү ажылдаар агро-өөредилгезин организастаан, ажыл-агыйда кол шөлдү ээлээн тараа культураларын тарып өстүрериниң мурнакчы аргаларын ооң программазында киирген. Амгы беш чылда ажыл-агый чыл дургузунда гектардан-на 17 центнерден эвээш эвес тарааны алыр бодалдыг. Шөлдерниң дүжүткүрүн бедидер дээш бо чылын 35 муң тонна органиктиг чемишчидилгелерни шөлдерде төккен.

Черни үлегерлиг ажыглап турары болгаш бедик дүжүттерни ап турары дээш бо совхозка «Чер ажылының бедик культуразының совхозу» деп атты тывыскан. Бо талазы-биле кол агроном В. А. Качанның ачы-хавыязы улуг.

ЧУРУКТА: В. А. Качан (оң талазындан ийиги кижи) бригадирлер-биле агро-өөредилге эрттирип тур.

Г. СЕРГЕЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХАЙНЫККАН АЖЫЛ-ИШ

Репортаж

Совхозтуң кол зоотехниги Артур Иванович Грудинин-биле мал кажааларынга келдивис. Инектерниң кегженгени, ажылчыннарның чугаазы, ол-бо талаларже мал чеми сөөрткен терге дугуюнуң шыгыраажы ажылдың хайныкканын илередип тур.

— Бо хүннерде совхозтуң 8 коданында 2532 баш инек бар, 947 баш хаванныг бис. Деңгели эки, инектиң хонукта немелде деңзизи ортумаа-биле 430—450 грамм, а хаванныы 450—500 грамм чедип турар болгай. Эрткен чылга бодаарга, бо чылгы байдал дээре болдур ийин — деп, Артур Иванович тайылбырлады.

Чарба чүдүрген машина чанывыска доктаай берди. Чарбаны каая дүжүрерин, ам кайын барып алырын Артур Иванович-биле чолаачы дугуржуп тур. Ол аразында мен чанывыста кажааларда турган шарыларга чеде бердим. Кажаазының арыг-шевери хөлчок, чем каап бээр оңгачалары болгаш шагжалары таарымчалыг.

Чанымда самбырада «Бо чылдың бирги кварталында күрүнеге 100 тонна эът дужаар планывысты 105 тонна кылдыр бедиткеш, ол социалистиг хүлээлгевисти 112 тонна кылдыр дужааган бис» деп бижээн. Оон ыңай сан-түң база хөй: бирги кварталда совхозка кирген арыг орулга 200.000 рубль, эът комбинадынга дужааган бир шарының-на ортумак деңзизи 356 килограмм...

Чолаачы-биле зоотехник чугаазын доозупканда, чоруувус уламчылаптывыс.

Кажааларда шарыларны ажаап-тежээп турар 30 ажыг кижи бар. Оларның аразында черле анаа турар кижи чок: чамдык кижилер силос чүдүрген, сиген сөөрткен, өскелери мал чемгерген, өдек аштаан...

— Бир инекке хүнде чүү хире чем берип тур силер, Артур Иванович?— деп, айтырдым.

— Ол дугайын эш Стылык-биле чугаалажып көрем. Бо кварталда немелде деңзи талазы-биле үшкү черни алган кижи ол болгай дээш—бисти ооң-биле таныштырып кагды.

— Силосту 20 килограммны, сигенни, концентратты болгаш саваңны 4-4 килограммны бээр чүве—деп, кадарчы Василий Иванович Стылык мээң айтырыымга долу тайылбырны берди. Ол-ла кадарчыдан бирги кварталда социалистиг чарыштың тиилекчилерин база билип алдым. Олар дээрге хүнде бир инекке онаалтыр 660 грамм немелде деңзини алган М. Бегаев, инек бүрүзүн хүннүң-не 640 грамм чедир семиртип турар Д. Килин болгаш В. Стылык боду болду.

— Силерниң инектериңерниң семирип турары эки-дир. Ол чедиишкиннерни канчап чедип алган силер, Василий Иванович?

— Малды өй-шаанда суггарып, чемни таарыштырып, чогуур үезинде чемгерип, ажаалда-тежээлдезин баксыратпаска ол-ла боор чүве ийин — диди.

Тос чүс ажыг хаван чүгле чаңгыс улуг кажаада турар болду. Аңгы-аңгы өрээлдерде чарып каан. Оларның орансавазы база-ла арыг-силиг, боттарының деңгели шыырак. Хаваннарны 20 өрээлде хувааган. Улугларын бир аңгы, бичелерин база аңгы-аңгы өрээлдерде үскен болду.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш мал семиртир «Сукпак» совхозтуң мал кажааларында ажыл-иш хайныккан.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧААГАЙЖЫДЫЛГА—БҮГҮДЕНИҢ ХЕРЭЭ

Кызыл хоорайда хереэженнер чөвүлелдериниң даргаларының хуралын СЭКП хоорокому эрттирген. Аңаа хоорайның чаагайжыдарынга хереэженнер чөвүлелдериниң ролюн бедидер талазы-биле илеткелди СЭКП Кызыл хоорокомунуң секретары С. М. Кудажы кылган. Ол бодунуң илеткелинге хоорайның хереэженнер чөвүлелдериниң эрткен чылын кылып чоруткан ажылынга доктаап, Тыва АССР-ниң иштики херектер министерствозунда, агрохимлабораторияда хереэженнер чөвүлелдериниң (даргазы А. Иргит, Е. Ленских) кылып чоруткан ажылын эки деп демдеглээн. Бо организацияларда янзы-бүрү ыяш, чадаң үнүш, чечектер олуртуруунуң талазы-биле ажыл өске коллективтерге бодаарга эки тургустунган.

Хоорайда хереэженнер чөвүлелдериниң даргаларының хуралының киржикчилери Кызылды чаагайжыдарынга боттарының биче эвес үлүг-хуузун киирерин хүлээнгеннер.

Т. ДАЛАЙ-ООЛ.

ХУРАГАННАР МЕНДИ

Мал ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырының хойжулары идепкейлиг киржип, малды кыштан хүр ажырар, ооң продуктулуг чоруун бедидер дээш кызымак ажылдап турарлар.

Салбырның хою кыштан хүр ашкан, амгы үеде 10.285 хой төрээн, ооң хураганнары менди.

Хойжулар аразында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Шыырапай Кончаа чоруп орар. Ол төрээн 320 хоюндан 344 хураганны камгалап алган. Ол ышкаш Сереэдар Далай-оол, Түлүш Данзын, Дунгар-оол Маадыр-оол оларның хураганнары хорамча чок.

Салбырның партия, комсомол организациялары 60 ажыг комсомолчу-аныяктарны сакманчыктедип чоруткан. Олардан Любовь Кончаа, Екатерина Манзырыкчы, Галина Аракчаа, Ольга Базыр-Тараа эки ажылдап турар.

О. ТАВАА.

Улуг-Хем район.

МАЛЧЫН ӨГ-БУЛЕ

Тес-Хемде «Ак-Эрик» колхозтуң хойжузу Аңчы Бызаакай кадайы Хемчик-биле кады бүгү чурттал-газында хой кадарып келген. Чүгле колхозка безин чээрби ажыг чыл дургуунда бодунуң үлүүн киирген. Нарын, Шаранур, Агар, Тес ынчаар ооң хонмаан чурту-даа чок, хой кадарбаан чери-даа чок. Кажан, кайнаар көжериндеи эгелээш, кайда, кандыг оъттуң элбээнге, агаарның болгаш бойдустуң өскерилгелеринге чедир ооң билбес болгаш торлур айтырыглары ховар.- Бола мынчаар чартык чүс чыл дургузунда чурттап келген кижиниң ындыг болуру-даа чөп. Чамдык чедиишкиннерниң чажыды база ында дээрзи билдингир.

Малчын өг-бүлениң кыштаа бо — Бүүре бажының Ак-Өдек. Чуртту дескиндир кезек-кезек ыйгылактарлыг хову. Буруңгаар көөрге,—Агар, артыы талада — Бүүре. Ол-ла, оон өске бедигээш чок. Хой кадарарынга көскү болурга бо черни Ак-Өдек дижи берген магатчок. Кыштагны тутканындан бээр он чыл эрээп ажа берген. Ук кыштагның үндезилекчилери Бызаакайлар боттары болганда, оларның малга таарымчалыг черни шилип ап чаңчыкканы дораан-на эскертине бээр: чооккавының оъду улуг, хары чуга, кыжын хадывас. Бо чылын ында база-ла ындыг. Бо кодада 400 хире хойнуң деңгели ол бүгүнү бадыткап турар. Оларның иштинден төрээн 335 хойнуң хураганнары дөгере менди, кажаалаарга безин чаза булгап турар. Чаш малдың ажаалдазынга сакманчыктар Дандаа Ким, Доптаң Идам оларның киирген үлүү база улуг.

Бызаакай биле Хемчик чылдың-на мурнакчыларның санынга кирип келгеннер. Оларның үре-түңнелдиг ажылы чазактың шаңналы-биле үнелеткен: Бызаакай — В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болганынга тураскааттынган юбилей медалын, Хемчик угбай — «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальды алган. ССР Эвилелиниң тургустунганының бежен чылында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму Аңчы Бызаакайга Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп атты тывыскан.

— Эрткен күзүн «Найырал» демир-орук-биле улуг хоорайлар кезип чордум. Магалыг-ла чүве-дир: Москвага-даа четтим, Мавзолейни-даа көрдүм. Бо колхозтан механизатор Сагаачы Дагба ийилээн чордувус — деп, хоочун малчын Бызаакай өөрүшкүзүн бистиң-биле үлежип орду. Хөйнү көрүп, хөйнү кылган кижиниң чугаазын дыңнаары таалапчыг болду.

Мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга Бызаакайларның идепкейлиг киржип турарын оларның бөгүнгү ажыл-херээ херечилеп турар. Ындыг болбастың аргазы чок, чүге дээрге, олар тоску беш чылдың бо шиитпирлиг чылында төрүүр чүс хойга онаалтыр 97 баш хураганны доруктуруп алырын болгаш хой бүрүзүндeн 2,6 килограмм дүктү кыргыырын хүлээнген болгай. Оларның социалистиг чарышка кыйгырган эжи Соян Хайың база-ла колхозта хоочун малчыннарның бирээзи. Ынчангаш ол өг-бүлениң бүгү дуржулгазын, мергежилин болгаш күжүн ажылынга бараалгадып турары ол.

К. ЧООДУ.

Чурукта малчынны Шорс Шулуунович Төмүр дээр. Эрзин районда «Чаа орук» колхозтуң уксаалыг молдургаларын ол кадарып турар. Колхозтуң эрткен чылын садып алган 54 симментальдары ооң коданында менди болгаш хүр кыш ашкан.

Шорс Шулуунович—колхозтуң хоочун малчыннарының бирээзи. Бүзүрелдиг кижи боорга, уксаалыг малды аңаа хүлээдткени чугаажок. Чоннуң улуг идегелин ол ак сеткилдиг күүседип турар.

Ч. КАРА-КҮСКЕШИҢ фотозу.

Дуржулгазын солушкан

Улуг-Хемде «Найырал» совхозтуң Кара-Тал, «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермаларының коллективтери бо беш чылда боттарының аразында социалистиг чарыштыг.

Арыг-Бажы фермазының төлээлери Кара-Тал фермазынга барып, дуржулга солчуп чорааннар.

Кара-Тал сүт-бараан фермазында учёт-отчёттуң дугайында учётчик эш Самый-оол, фермада комсомол бөлүүнүң ажылының талазы-биле оон удуртукчузу Евдокия Шырбан, салбыр эргелекчизи Анатолий Аржаалай салбырда ажылдың байдалын аалчыларга чугаалап бергеннер.

«Улуг-Хем» совхозтуң малчыннарының ажылында чамдык эки дуржулгаларны партия комитединиң секретары Доржу Дамба чыылганнарга таныштырган.

Саанчылардан Кара-Талда Санчап Дайнык-кыс, Арыг-Бажында Серен Аңай, кадарчылардан Кара-Талда Сергей Сандан, Арыг-Бажында Каадыр-оол Бүрбү олар бот-боттарын социалистиг чарышка кыйгырышканнар.

Фермаларда бар ажыктыг дуржулгаларны ажылижинге чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаарын ажыл-ишчилер дугурушкан.

К. МААДЫ.

Мастер Түмен-Хөө

Тыва араттың оглу Сергей Мөчекович Түмен-Хөө[illegible] геология[illegible]ге он дөрт чыл [illegible] келдим. Бодунуң [illegible] эки би[illegible], [illegible] эптиг-эвилең болгаш талантыг специалист [illegible] тура билир [illegible]. Сергей Мөчекович геология шугумунга 22 чыл ажылдап, баштай 106 дугаар [illegible] экспедициязының бөлүүнге [illegible]лап эгелээн. Ол чоорту чер казыкчызы болуп ажылда[illegible]ышаан, 1962 чылда өрүмнекчиниң профессиязын шиңгээдип алган. [illegible]нарын [illegible]ерниң [illegible]ыдар [illegible]ларны [illegible]рынга дузалажыр. Өрүмнекчи ээлчег мастери Түмен-Хөө ол соруктарны [illegible] эки күүседип, өрүмнээр станоктарның бүгү чериглелдерин [illegible] ста[illegible] шиңгээдип алган.

[illegible] бергелерде, [illegible]унга өрүмнекчи мастер Сергей Түмен-Хөө бар. Ооң ажылдап турар бригадазы Хову-Аксынга бир дугаарында коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чаалап алган. А Сергей Мөчекович боду коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик адын чылдың-на бадыткап турар. Өрүмнекчи мастерниң [illegible] Хову-Аксының кобальттыг [illegible] 1000 метр хире [illegible] өрүмнээшкиннерин эрткен. Эге баштай-ла оларның бригадазы бүдүрүлгеге херегләәр кобальт рудазының мөөңнелиишкини 806 метр ханыда чыдар деп тодараткан.

Бодунуң бүдүрүлге онаалдазын Сергей Түмен-Хөө ээлчег бүрүзүнде ажыр күүседип турар. Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында ол бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш чедиишкинниг ажылдап турар. Чижээ, февраль айда бригада 290 погон-метрни өрүмнээр турган, 382,9 погон-метр кылдыр күүседип, планын 138,9 хуу чедирген. Ооң иштинде 115,0 погон-метрни боду өрүмнээн ээлчег мастери Сергей Түмен-Хөөнүң үлүү улуг. Мурнакчы ээлчег мастери март айда алган хүлээлгезин база-ла ажыр күүседипкен.

Бүдүрүкчү көргүзүглерин бедиткени дээш Сергей Түмен-Хөө чылдың-на коллективиниң аас мактаалын, өртектиг шаңналдарны, хүндүлүг бижиктерни ап турар. Ол «Социалистиг чарыштың тергиини» деп хөрек демдээ, «Күш-ажылчы шылгаралы дээш» деп Ленинчи юбилей медалы болгаш «Хүндүлелдиң демдээ», Ленин орденнер-биле шаңнаткан.

Сергей Мөчекович бүдүрүлге ажылын хөй-нииити ажылы-биле база чедиишкинниг холбап турар. Идепкейлиг, кандыг-даа ажылдың чедимчелиг шынарын бодаар коммунист суур Совединиң депутатды, «Тыва кобальт тудуг» участогунда партком кежигуну, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгудуп чораан.

Сергей Мөчековичиниң овур-хевиринде ооң билигже, бойдуста болгаш амыдыралда бөлүүшкуннарны күн бүрү хайгаарап билип аар дээш чүткүп чорууру онзаланып турар. Ол төрээн чериниң бойдузунга ынак болгаш Тываның аргазының үнүштерин хөлчок эки билир. Республиканың төөгүлүг тураскаалдарын шинчилээр ажылга ооң ачы-дузазын төөгү эртемнериниң кандидаты Яков Иванович Сунчугашев биле кады ажылдап турган көрген бис. Бис ынчан бурунгу үе ажылдарының болгаш чес ээлилдирип турган черлерни шинчилеп турувуста оларны тып ажыдаарынга Сергей Мөчекович дузалаан.

Сергей Мөчекович бо чылын 50 харлаар. Геологтуг нарын сорулгаларны шиитпирлээр херекке ооң күзел-соруу улуг, билиг-мергежилин харам чокка нииити херекке бербишаан бодунга алган социалистиг хүлээлгезин чедир болгаш ажыр күүседир дээрзинге ооң эш-өөрү, коллектив бүзүрээр.

Е. ЗАХАРОВ,
геолог.

Хову-Аксы суур.

УРУГЛАРГА ЭКИ НОМНАР ДЭЭШ

КОММУНИСТИГ партия болгаш Совет чазак уруглар литературазын сайзырадыр дугайында улуу-биле сагыш салып келген болгаш сагыш салып турар. Ооң ужуру болгаш сорулгазы кымга-даа билдингир. Кижи төрелгетенниң чырыткылыг күзели болуп чораан коммунистиг нииитилел херек кырында тургустунган үезинде чурттаар, ажылдаар, амыдыралды каастаар ужурлуг чаш салгалды бүгү талазы-биле сайзыраңгай, бедик культурлуг, аажы-чаң болгаш мораль талазы-биле арыг чаагай кылдыр кижизидерниң буянныг кержэ ол хире улуг кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг-даа.

Уруглар чогаалының хөгжүлдезиниң айтырыгларынга хамаарыштыр сөөлгү чылдарда Бүгү-россия масштабтыг эрттирген элээн каш хуралдарга болгаш семинарларга тыва чогаалчылар киришкен. 1970 чылда Россияның уруглар чогаалчыларының болгаш ном үндүрүкчүлериниң, 1971 чылда федерацияның ном үндүрер черлериниң уруглар номнарының редакторларының болгаш чурукчуларының чөвүлел хуралдары болгулаан. Чоокта чаа Тываның Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы Олег Суваакпит-биле кады уруглар литературазының айтырыгларының талазы-биле Бүгү-россияның чөвүлел хуралынга кириштивис. Хуралга Россия Федерациязының бүгү булуңнарындан 400 ажыг кижи киришкен, найысылалдан база ол хире кижини келдирген, ынчангаш хөй кижи киржикчилиг чөвүлел хурал РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. И. Кочемасовтуң даргалаашкыны-биле үш хүн дургузунда бедик деңнелге болуп эрткен. Хуралга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ном үндүрер черлер, полиграфия болгаш ном садыглар херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң даргазы Н. В. Свиридовтуң, чогаалчы С. В. Михалковтуң, чурукчу Г. М. Коржевтиң илеткелдерин чугаалажып көрген.

Бо хуралга сураглыг чогаалчылар, уруглар номнарын каастаар чурукчулар, ном үндүрер черлерниң удуртукчулары, школалар башкылары, пионер вожатыйлары, уруглар библиотекаларының ажылдакчылары, уруглар садтарының кижизидикчилери, чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, уруглар литературазының болгаш уруглар номнарын үндүрериниң хөгжүлдезинге эң-не изиг сонуургалдыг, бүгү ажылы ооң-биле алызындан сырый холбашкан, хүн бүрүде уруглар номнарын чогаадып, парлап үндүрүп база кижизидилге ажылынга ажыглап турар кижилер солун утка-шынарлыг саналдарны берген.

Ол бүгү чүүлдерниң дугайын санап чугаалаары берге, оларның кол-колун төп солуннарга парлаан, ынчалза-даа уруглар литературазы-биле чоок холбашкан хөй янзы ажыл-мергежилдиг кижилерниң чугаазын ол хуралга олура дыңнаары холчок солун болду.

Кандыг-даа хуралдың ужурдузазы ооң киржикчилериниң мээ-медерелинге чаа чүүлдү чедирип, чаа бодалдарны тывылдырып, бодун болгаш бодунуң ажылын шүгдүнүп көөрүнге дөгүм бээри болгай. Бо талазы-биле тыва уруглар литературазының амгы байдалының дугайында каш сөстү чугаалаксадывыс. Бистиң республиканың уруглар литературазы чедиишкинниг хөгжүп, чаа-чаа чогаалдар, удаа-дараа бижиттинип, чаа-чаа номнар үнүп турар дээрзи билдингир. Оларның саны эвээш, амдызында хөй янзы деп мактанып шыдавас бис, ынчалза-даа уруглар литературазы шоолуг хөгжүвейн турар дээриниң барымдаазы черле чок.

Тываның уруглар чечен чогаалы бистиң хоочун чогаалчыларывыс Салчак Токаның, Сергей Пюрбюнуң, Степан Сарыг-оолдуң, Леонид Чадамбаның болгаш өскелерниң-даа аттары-биле ханы холбашкан. Ылаңгыя Леонид Чадамба тыва школаларның өөредилге номнарынга бичии уругларга таарыжыр кыска чурумалдарны, шүлүктерни бижившаан, өзүп олурар салгалга дорт адрестээн баштайгы тыва чогаалдарны бижип эгелээн чогаалчыларның аразында көскү черни ээлеп турар. Ооң ол чогаалдары сөөлүнде барып ооң чыындыларынга. Юрий Кюнзегеш, Кызыл-Эник Кудажы, Олег Суваакпит болгаш өскелерниң-биле бир дөмей, уругларга адрестээн бүдүн-бүдүн кезектер болуп чыгдынган. Ынчаарга 1959 чылда Степан Сарыг-оол орус дылга үнген номдан тыважыды дужүрүп чураан чуруктарга таарыжыр кыска-кыска шүлүктерни чогааткан, ындыг янзы-биле үндүрген «Кып келди» деп дептержигеш тыва уругларга таарыштыр өңнүг чурук-хөрүк каасталгалыг үндүрген номнарның баштайгызы болган. Аңаа улай Сергей Пюрбюнуң «Шынапайның чугаалары», Кызыл-Эник Кудажының «Өңнүктерниң даңгыраа», Алдын-оол Даржааның «Дошкун молдурга», Леонид Чадамбаның «Салгакчылар» болгаш өске-даа чурук-хөрүк каасталгалыг номчугаштар үнген.

Ам бо хүннерде тыва уруглар литературазының дугайында шыңгыы негеделини биле бичии-даа чингелде чокка чугаалап болур. Олег Суваакпиттиң, Екатерина Танованың, Чооду Кара-Күскениң болгаш өскелерниң-даа номнары бистиң өзүп олурар чаштарывыстың ынак чогаалдары болу берген. Тываның ном үндүрер чери чыл бүрүде ийи-бир тыва авторларның уругларга бижээн номнарын чурук-хөрүк дериглелиг үндүрүп турар апарган, уруглар номнарының иштинде хөй өңнүг будук-биле парлаан тоолдар номнары бызыг оруун тыпкан. Ооң-биле чергелештир акы-дуңма литератураларның очулгаларын үндүрери чогуур деңнелге четкен. А. С. Пушкинниң, Н. А. Некрасовтуң, А. М. Горькийниң, В. В. Маяковскийниң, А. А. Фадеевтиң, В. П. Катаевтиң, Агния Бартонуң болгаш делегейниң өске-даа чогаалчыларының номнарын очулдургаш, уругларга таарыштыр парлап үндүрген. Сөөлгү ийи-бир чылдарда тыва дылга Сергей Михалковтуң, Лазарь Лагинниң, Георгий Ладонщиковтуң, Корней Чуковскийниң, Михаил Пришвинниң, Моисей Ефимовтуң, Семен Даниловтуң болгаш өскелерниң-даа уругларга адрестээн номнары парлаттынган. Бистиң үндүрген чамдык номнарывысты Пионерлер ордузунуң бир залында база делгээн болду.

Ооң-биле чергелештир бистиң республикада уруглар чогаалдарын бижип-даа турарының, парлап үндүрүп-даа турарының талазы-биле бүгү чүүлдер бир дески эвес. Ылаңгыя бичии уругларга, чижээлээрге, школа назыны четпээн чаштарга, эге класстарның өөреникчилеринге таарыжыр номнарны шору үндүрүп турувусса-даа, он хардан он үш хар чедир болгаш оон-даа шала элээди уругларга таарыжыр чогаалдарны бижип-даа, парлап үндүрүп-даа турарывыс чегей. А ол дээрге назыннның чугула үези, аныяк салгакчының келир үедеги характерин кижизидериниң харысалгалыг болгаш нарын үези болгай. Бо назынның тускай негелделеринге, совет педагогиканың ол назы талазы-биле дүрүмнеринге хамаарышкы дег чогаалдарны бистер элээн кыдыра көрүп, чугулага албайн турарывыс хомуданчыг. Ынчалза-даа ол талазы-биле чогаалдың элбээри чоокку келир үениң хереэ, уругларның ук назынының негелделери бистиң чайгаар-ла албадап кээр дээрзинге бүзүревес аргавыс чок. «Шилчилге» назыны дээр бо назынга хамаарышкан очулгаларны Тываның ном үндүрер чери сөөлгү ийи-үш чылдарның дургузунда элээн үндүрүп турары таварылга эвес. Ам садыгларда болгаш библиотекаларда бар номнарның иштинде сураглыг совет чогаалчылар. Юрий Яковлевтиң «Ужудукчунуң оглу», Анатолий Алексинниң «Оля биле Коляның чагаалажыы. Бистиң өг-бүлевис» болгаш өске-даа номнары адап болур.

Бистиң республиканың уруглар литературазы элээн чедиишкинниг хөгжүп олурар деп амдыы чаа-ла чугаалаштывыс. Ооң чамдык четпестери азы тодаргайлап чугаалаарга, чедип алыр ужурлуг чүүлдери дээрге-ле, ол «өзүлдениң бергелери», шаа барып болур-чогууру-биле шиитпирлеттинге бээр айтырыглардыр. Чаңгыс-ла кол негелде чүл дээрге, бичии уруглар-биле ном дамчыштыр чугааны хөлүн эрттир үүрмектевейн, ону ийи-бир бызаа, хураган азы анай чуруп бижииринин аргазы кылдыр көрбейн, харын амыдыралдың нарын айтырыгларын калбаа-биле тургузары, бичии уругнуң характерин болгаш чаштар коллективин дээштии-биле көргүзери болур. Бичии уруг дээрге чүвени бодап билбес кижи эвес, ол нииитилел-биле эң сырый харылзашкан, ынчангаш, аңаа чугула чүүлдерни — беш чыл планының өндүр улуг айтырыгларынга чедир чугула темаларны билдингир болгаш бөдүүнү-биле тайылбырлап, тода болгаш өңгүрү-биле чуруп көргүзүп чедирер ужурлуг бис. Совет уруглар литературазының бүгү ажылдакчылары-биле бир дөмей, бистиң республиканың чогаалчылары уруглар литературазының хөгжүлдезинге төлептиг үлүүн киирер дээш бүгү күжүн, салым-чаяанын харам чокка салыр.

Ол бодал Татар, Башкир, Якут, Бурят АССР-лерде, Поволжьеде болгаш Соңгу Кавказтың автономнуг республикаларында уругларга ном үндүрүлгезиниң улуг чедиишкиннеринин дугайын дыңнап олурда, кижиниң сагыжынга кирип келир. Чүгле сеспи беш чылда безин Россия Федерациязынга барыкла миллиард номну уругларга таарыштыр үндүрген. РСФСР-де номну 35 дылда парлап турар, а орус дылче ССРЭ-ниң улустарының 40 ажыг дылдарында бижээн номнарны очулдуруп үндүрүп турар. Урупларны болгаш чалыыларны коммунистиг ёзуга кижизидериниң эң чугула аргаларының бирээзи революцияның дээди идеяларынга сонуургалды хайныктырып шыдаар аргалыг ном болур ужурлуг деп 1924 чылда-ла партияның XIII съездизиниң үндүрген айтышкынын бистиң Россия Федерациязында ынчаар күүседип турар.

Ал. ДАРЖАА,
Ю. КЮНЗЕГЕШ,
уруглар литературазының айтырыгларының талазы-биле Бүгү-россия чөвүлел хуралының киржикчилери.

ЭРЗИН
РАЙКҮУСКОМУНУҢ
КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

ХЕМЧЭЭН АЛЗЫН

Апрельдиң бо хүннери— шиитпирлиг чылдың тарылгазының эгелээриниң бүдүүзү. Республиканың кайы-даа ажыл-агыйларында ажыл бачым. Чамдык черлерниң механизаторлары хову турлагларында четкилей бергеннер. А Эрзин районда «Мөрен» колхозтуң тараажылары шиитпирлиг чылдың часкы ажылдарынга белен эвес.

Часкы тарылгага белеткел колхоз баштаар чериниң болгаш кол агроном Галина Моңгуштуң удуртулгазы-биле чорудуп турган белеткелдиң кошкак болганы хыналдадан илерээн. Амгы үеде колхозтуң 20 тракторунуң 7-зи, 9 андазынының 5-и, 95 илииринин 20 хирези септеттинген.

Часкы тарылгага белеткел ажылы чүгле техника-биле кызыгаарлаттынмас-ла болгай. Аъш-чемден эгелээш кывар-чаар материалдарга чедир, чүну чок дээр. Ынчалза-даа мында база өөрүнчүг чүве ховар. Үрезинниң чүгле 160 тоннаазы арыглаттынган, оозу безин хораннаттынмаан. Ногаа болгаш картофель үрезини шуут чок. Эрткен чылын чайгы болгаш күскү чер аңдарылгазының планы база күүсеттинмээн.

Колхоз баштаар чери, райкүүскомнуң кадээ ажыл-агый эргелели бо ажылды шапкынчыдар хемчеглерни алыры күзенчиг.

К. ЛАМАЖАП.

БИЛЕКТИ СЫВЫРТЫНЫП КААПКАШ...

Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң хоочун хойжуларының бирээзинге Александр Байырович Саая хамааржыр. Тоску беш чылдың бо шиитпирлиг чылы эгелеп турда колхозтуң малчын бүрүзү чыл дургузунда кылыр ажылының планын тургузуп, канчаар ажылдаарын, малдан алыр продукцияны кандыг арга-биле бедидерин ыяк боданган болгай. Александр Байырович база-ла шак ынчаар белеткенип турган.

Ынчан оон ажылдап турары хойжу бригаданың кежигүннери хуралдаан. Аңаа бригаданың хойжулары кижи артпайн чыгдып келип, үшкү чылда боттарының мурнунда тургустунган сорулгаларны тодаргай чугаалажып көрген. Чугаа колдуунда-ла социалистиг чарышты чаа ёзу-биле органызастаарының дугайында болган. Хойжу бүрүзү бодунуң ол талазы-биле бодалын ажыт-чажыт чокка чугаалап, үнелиг санал-оналын берген.

Александр Саая бо бригадага хойжулаа-ла сес чыл чеде берген, эш-өөрүнүн аразынга ажыл-ишчизи-биле хүндүткелдиг. 1971 чылда төрүүр чүс хойга онаалтыр 90, а эрткен чылын — 108 хураганы ол менди доруктурган, хөй бүрүзүнге онаалтыр 2,5 килограммдан эвээш эвес дүктү кыргып ап келген. Ынчангаш оон чугаазын ук хуралдын киржикчилери улуг сонуургал-биле уткаан.

— Тоску беш чылды чедиишкинниг доозарынга - бо 1973 чылды шиитпирлиг деп санап турары таварылга эвес. Партия болгаш чазак биске улуг идегелди көргүзүп, малдан алыр продуктуларны часкы, чайгы, күскү үелерде хамаан чок, кыштың дошкун соогунда безин кудулатпас дээш, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын чарлаандыр. Орта харыы кылдыр бодум дугайты, чеченчидип чугаалаарга, ийи билекти сывыртынып каапкаш ажылдап кирер, бо чылын төрүүр чүс хөй бүрүзүнүн хураганын менди ап, доруктургаш, бир баш хойга онаалтыр 2,5 кг дүктү кыргып алырын хүлээнип алыр-дыр мен. Ынчангаш социалистиг чарышка бистин бригаданың удуртукчузу Бора-оол Сааяны кыйгырдым — диген.

Дуржулгалыг хойжу бригадири-биле ынчаар чарыш салып алгаш, мурнуку чылдарда ышкаш түннел манап олурбайн, хурал сөөлүнде дораан ээлдап барып, ооң ажылижи-биле таныжып көрген. Аңаа көрген, билген чүүлдерин бодунга ажыглаан. Харын-даа олар оон эрткеш, бот-боттарынга дузалажып, демнежип ажылдаарын орта шиитпирлеп алганнар. Алаактан сиген сөөртүп, өске мал чемин колхоз төвүнден алырда кады чедип, бажыңнарын чугайлажып ап, мал ажаалдазын экижидериниң арга-дуржулгазын солчуп турар апарганнар.

Ийи хоочун хойжу чарыжын ынчаар чорудуп турары кайы-кайызынга улуг ажыктыг дузалыг болуп турар. Бо хүннерде Александр Байырович Сааяның кодонында 260 хой оолдаан, оларның чаш хураганы бүрүн менди алдынган, эки доругуп турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

БАЙЫРЛЫГ ЁЗУЛАЛ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияның фашистиг дарлалдан хосталганының 28 чыл оюнга таварыштыр Будапештиниң Хосталга шөлүнде, Венгрияны хостаары дээш боттарының амы-тынын берген совет дайынчыларның тураскаалының чанынга чечектер салырының байырлыг ёзулалы апрель 3-те болган.

ВСАП ТК-ның, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Ада-чурттуң улусчу фронтузунуң бүгү-венгр Чөвүлелиниң өмүнээзинден ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар, ВУР-нуң Президиумунуң Даргазы П. Лошонци, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Е. Фок, өске-даа венгр удуртукчулар чечектер салган. ССРЭ-ниң элчин черинден база чечек салган.

КОНГРЕССТИ ДЕТКЭЭН

ДЕЛИ. (СЭТА). Делиге Индияның Коммунистиг партиязының Национал Чөвүлели шиитпир үндүрген. Тайбыңга ынакшылдыг күштерниң төлээлериниң март 16—18-те Москвага болган, делегейниң айыыл чок чоруу, чепсегленишкинни дужүрери, национал хамаарышпас чорук, кады ажылдажылга болгаш тайбың дээш бүгү-делегей конгрезин чыылдырар дугайында улустар аразының сүмележилгелиг ужуражышкынының шиитпиринге Индияның Коммунистиг партиязы байыр чедирип тур деп, Национал Чөвүлелдиң ол шиитпиринде чугаалаан. ИКП бүгү-делегей конгрезин белеткээринге бүгү күштери-биле дузалаарынче патриотчу сагыш-сеткилдиг бүгү индийлерни кыйгырган.

ДЕЛЕГЕЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Электрон херекселдериниң XVI делегей делгелгези Версаль хаалгаларының чанында делгелге девискээринде ажыттынган. 8184 компания ында киржип турар. Оларның аразында Францияның, Совет Эвилелиниң, Венгрияның, Польшаның, Чехословакияның, ГДР-ниң, АКШ-тың компаниялары бар.

Кады ажылдажылга калбарып турар

Совет Эвилелиниң акы-дуңма социалистиг чурттар-биле харылзаалары чедиишкинниг калбарып турар. Садыг-экономика талазы-биле бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылга ооң барымдаазы боор турар. Социализмниң материал-техниктиг баазазын сайзырадыр улуг сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээр арганы акы-дуңма чурттарга ол берип турар.

ВАРШАВА. Хожувтуң кан конструкциялар бүдүрер «Консталь» заводу бо чылын Совет Эвилелинге 500 вагонну болгаш демир-орук шугумнарын салып, септээр платформаларны тускай дерип турган бүдүрүп бээр.

Эрткен чылын ПУР биле ССРЭ-ниң аразынга бараан саарылгазы 2,8 миллиард хире рубль, 1950 чылдаазындан барык 10 катап ажыг болган. Бо чылын ийи чурттуң аразынга бараан саарылгазы эрткен чылдаазындан барык 9 хуу көвүдээр.

Улусчу Польшаның заводтарының болгаш фабрикаларының маркаларын эдилээн машиналар, чепсек-херекселдер-биле дерзэн үлетпүр бүдүрүлгелери Совет Эвилелиниң аңгы-аңгы девискээрлеринде ажылдап турар. Ам Польшадан ССРЭ-же электротехника болгаш химия продукциязының экспортунуң 44 хуу хирезин, чиик үлетпүрнүң кылыгларының 65 ажыг хуузун чорудуп турар. Чиг-эт болгаш материалдар бержири ийи чурттуң улус ажыл-агыйынга чугула ужур-дузалыг.

ПУР-га сөөлгү чылдар дургузунда совет дериглиг 100 үлетпүр объектизин ажыглалга киирген. Хөй-хөй бүдүрүлге черлерин совет техника-биле чаарткан.

СОФИЯ. Бо чылын Болгария биле Совет Эвилелиниң аразынга бараан саарылгазы 2,6 миллиард рубль чедер. Аңаа даараныгла үлетпүрүнүң кылыглары хөй болур. Хөвең-саазын болгаш торгу пөстерни, даштыкы белен хептерни кииріштирер. Совет Эвилелинге Болгарияның даараныгла бүдүрүлгелери — Софияда «Витоштуң», Варнада «Найыралдың», Пловдивте «Болгарияның» болгаш оон-даа өскелерниң бүдүрген 15 миллион ажыг кезек белен хеп аймаап чорудуп бээр.

Советтер чуртунга Болгарияның даараныгла үлетпүрүнүң продукциязын садары 1975 чылда 40 хуу көвүдээр.

Ийи чурттуң аразынга чиик үлетпүр талазы-биле, ылаңгыя, пөс аргыыр станоктар бүдүреринге, чиик үлетпүрнүң чаа-чаа бүдүрүлге күчүлерин калбартыр болгаш тудуп тургузар талазы-биле кооперастаашкын аажок хөгжээн. Болгария кылымал материалдарны-хөм солукчуларын бүдүрериниң аргазын совет эртемденнер-биле кады төлевилеп тып турар.

ПРАГА. Чехословакияның Новйичин хоорайда бөрт аймаа бүдүрер эң улуг «Тонак» фабриказының кылыгларын делегейниң хөй-хөй чурттарында чон садып ап турар. Ол бүдүрүлге чери шляпалар бүдүрер кылдыр специализаттынып турар. Фабрикада 440 хире янзы эр, херээжен шекпен шляпаны даарап турар.

«Тонактың» кылыгларын Совет Эвилели эң хөйү-биле садып ап турар. Фабриканың даштыкыже үндүр садар продукциязының чартыктан хөй кезин совет магазиннерге кээп турар. Мындаа чаа «Тонактың» бүдүрген база бир мөөң шляпаларын ССРЭ-ге чорудуп берген.

Добржиш хоорайның хөм кылыглар бүдүрер фабриказы Совет Эвилели-биле чедиишкинниг дем каттыштырып турар. Добржиштиң мастерлери чылдың-на 5 миллион эжеш хол-хавын даараар. Ол бүдүрүлге чери Совет Эвилелинге экспорт продукциязының 50 хуу хирезин берип турар.

(СЭТА).

Кажарлаашкын

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамдан америк шериглерни үндүрери доозулзадаа, камгалал министерствозунуң муң-муң «хамаатыы албан-хаакчылары» аңаа артып калыр деп, «Нью-Йорк таймс» солун дыңнаткан. АКШ Сайгонга дайылдажыышкыннар чорударын удуртур төвүн хевээр арттырып алыр. Мурнуу Вьетнамга америк экспедиция корпузунуң дайын үүлгедиглерин командылаарын мооң мурнунда ол төптен боттандырып турган. Моон соңгаар ол төптү «дайынчы белеткел төвү» дээр болгаш Каттышкан Штаттарның Накхонпханомда (Таиланд) чаа тургузуп турар дайынчы чорудулгалар төвү оон-биле сырый харылзаалыг болур. АКШ-тың чеди дугаар флодунуң командылакчызының штавын ынаар көжүрген.

АКШ Таиландыда шериг баазаларынга 50 муң хире шериг албанныгларын арттырып алыр. Ооң бомбалакчы 450 ажыг «В-52» самолёду ында турумчаан. Вьетнамның эрик кавызынга «бети дээргеле бир авианосец» хайгыылдап чорул турар.

ФРАНЦИЯНЫҢ ПАРЛАМЕНТ СЕССИЯЗЫ АЖЫТТЫНГАН

ПАРИЖ. СЭТА-ның корр. О. Карасев дамчыткан:

Францияның мындаа чаа соңгуткан Национал хуралының сессиязы ажылдап эгелей берген. Ону Национал хуралдың баштыңы, депутат-коммунист Виржиль Барель ажыткан. Хоочун чаңчылды ёзугаар боттарының баштайгы хуралынга депутаттар даңзыга аттарының эге үжүктериниң дараалажыр аайы-биле олуттарын ээлээн. Парламентиниң аңгы-аңгы бөлүктериниң төлээлериниң аразынга депутаттар олуттарын хуваарын бо неделяда боттандырган турар. Мартта болган соңгулданың соонда Национал хуралдың составынга болган өскерлиишкиннер чогум-на ынчан онза илдең апаар. Чөөн үзелдиг күштерниң каттышкан программазын барымдаалап соңгулдага турушкан, чөөн үзелдиг партиялар парламентиге боттарының төлээлериниң санын оранчок көвүдеткен. Ынчангаш барыын үзелдиг партияларның төлээлери олуттарын «чыырар» апаар. Ам национал хурал 73 коммунист депутаттыг (мооң мурнунда ооң составынга олар 33 турган) болгаш Социалистиг партия биле чөөн үзелдиг радикалдарның парламент бөлүүнде бактаап турар 102 депутаттыг. Чөөн үзелдиг партияларның депутаттары шупту 180 олуттуг. Ынчаарга чазактың хөй нурууузунда бактаап турар партиялар соңгулдага каражалыг болган. Ылаңгыя мооң мурнунда национал хуралдың составынга Республика камгалаарының демократтар эвилели (ЮДР) хөй нуруу боол турган, ам 180 хире депутаттыг апарган, ынчангаш хөй нуруу боол шыдавастай берген.

Эрткен соңгулдага каттышкан программалыг турушкан, чөөн үзелдиг партияларның төлээлеринге 10 миллион ажыг француз соңгукчу бадылаашкынын берген деп, депутаттарга В. Барель демдеглеп чугаалаан. Ынчангаш французтар чаартылгалар кылырын күзеп турарын медеглээн деп, ол айыткан.

Депутаттар Национал хуралдың даргазын соңгаан. Ооң даргазы ЮДР-ниң төлээзи, мооң мурнунда П. Месмерниң чазаанга социал херектерниң күрүне министри турган Эдгар Фор болган.

Бүгү Японияга чурттуң ажылчы чонунуң митингилери, чыскаалдары, хуралдары эрткен. Ону демократтыг хөй-хөй организациялар, профэвилел каттыжыышкыннары организастаан.

Чүгле Токиога болган кол митингиге безин 150 муң ажыг кижи киришкен. Бо чылын ажыл-ишчилер боттарының часкы шавар халдаашкынынга экономиктиг негелделер-биле чергелештир политиктиг негелделерни база салып турар. Олар чепсектиг күштерни күштелдиреринин болгаш чуртту улам милитаризастаарының 4-кү беш чыл планынга удурланын, япон-америк айыыл чок чорук керээзин болгаш Японияда бүгү америк баазаларны узуткаарын негеп турар.

ЧУРУКТА: Токионуң бир кудумчузунга «Оки дэнки» компанияның профэвилел чыскаалчыларының колоннаазы. Транспарантыларның лозуңнарында мынча дээн: «Өртектер улгадып турарынга удурланып тур бис», «Часкы демиселге тиилелгелиг болурун чедип алыр бис.

Н. ТЕБИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

„Щелыковонуң чайы“

А. Н. Островскийниң Щелыковода кургүне музейн болгаш камгалалдыг чери улуг орус драматургтуң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл болур оюн демдеглээриинге белеткенип турар.

...Майның эгезинде ыяштар чиңгир ногаан бүрүлер-биле каастанып, чылыг салгын оруктарны кургадыр хадып каапканда, Александр Николаевич Островский бодунуң Москвада бажыңындан чоруурунга бүрүн белеткенип-тер. Ол шагда Кострома чоогунда Щелыково дээр ээлел черинге чедир үш чүс ажыг верста орукту эртип алыры амыр эвес турган. Орук шаптараазыныыг, халалыг-даа бол, соңгу Заволжьениң кыш сөөлүнде одунган бойдуаунга үрде барыксаан күзел-чүткүлдү чангыс-даа хүнде кайын соңгаарладып шыдаар. «Орус черниң мындыг чурумалы өскээртен тыптыр боор бе?.. Мында хемнерни, даглары, арга-арыгларны кижи магадап ханмас» деп, А. Н. Островский Щелыковонуң болгаш ооң чоок-кавызының дугайында бижээн.

Островскийлерниң бажыңын чогаалчының дирип чораан үезиндээзи-биле хевээр арттырар дээш, ооң оглунуң уруу, ам 77 харлыг Мария Михайловна Шателен хөй ажылды кылган. А долгандыр турар сесерлик шаандагы хевирин оскунупкан. Өзүп бедээн ыяштар хемниң кадыр эрик баарында чаттылган каас-чараш шываазын дуглай берген, эрги аллеялар болгаш кокпа оруктарны оът-сиген дүй үнүп келген.

Аас-кежии боор, парктың шаандагы планнары, чуруктары болгаш орта чораан кижилерниң бижимелдери артып калгылаан. Мооң мурнунда Ясная Полянага, Тарханнарга, Болдинога ногаан куржагларны катап тургускан дуржулгалыг архитекторлар Ю. Пилипенко биле В. Агальцова Щелыковонуң паркын Островскийниң үезиндээзи-биле дөмейлештир катап тургузарының төлевилелин ажылдап кылганнар. Амгы үеде, чогаалчының төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл оюнуң бүдүүзүнде, парктың хөй-хөй булуңнары, ооң иштинде драматургтуң ынак чери — «Сиреньниг аллея» эрткен чүс чылдың 80 чылдарында турган аян-шинчизинче кирип келген.

Парктың ханызында мурнуу талазын шаарап баганалар-биле хаажылаан, ийи каът ыяш бажың турар. Маңаа, хүндүүргек чаглактың адаанга, драматургтуң оңнуктери болгаш эш-өөру чыглып кээп турган. Борта Москваның, Костроманың артистери болгаш чогаалчылары, тус черниң ус-шеверлери болгаш тараачыннары кээп тургулаан.

Мурнуку өрээлден стодо вайга баар бис. Ооң дериглеги бөдүүн болза-даа, ыяк кылдынган: хапаның ортаа кезиин ээлээн сиилбирлиг үлгүүр, эрги шагның шывыглыг сандайлары, хере тыртып алыр стол, девиирде шой лампа болгаш бичии стол кырында шөртегер халыындогаа.

Чемненир столга чамдыкта 40 хире кижи олуруптар. Чыылганнарның аразынга катты-итки үндүреринге мергежилдиг кижилер ынап-ла турар болганда, шай-дой ыыт-шимээнниг болгаш хөглүг эртер турган.

Ынчалза-даа «ажылдың дегн херек» дижир болгай. Щелыковога бо хоойлуну ыдыктыы-биле сагып турган. Драматург ажылче бүрүнү-биле дүннүп, бижиттине бергенде, бажың ыржым апаар. Кабинединге столду Островский боду кылган. Ол столунуң артынга чогаалчы дыка хөй шактарны эрттирген. Шак орта Шекспирниң «Антоний биле Клеопатра» деп трагедиязын очулдуруп олура, ол мөчүп калган. Чедир бижиттинмээн саазыннар стол кырынга хевээр артып калган.

Бажыңның ээзи янзы-бүрү ээдептиг чүүлдер-биле аалчыларын кайгадыр хөңнү чок чораан. А чечектер дээрге өске херек-тир. Өг-бүлениң кижилери селгүүстеп кылаштаан санында өрээлинге боошкуннуг чечектер аккаар деп дүрүм ол бажыңга доктааттынган турган. Ол чаңчыл тураскаалдыг бажыңга амгы үеде барып турарларга база дүрүм боор арткан.

Щелыковонуң библиотеказынга муң ажыг номнар турган. Олар болза хамыктың мурнунда шии чогаалдары база Костроманың төөгүзүнүң талазы-биле номнар болур.

Библиотека бо хүннерге чедир камгалаттынмаан, ынчалза-даа номнарның даңзызы бар. Ону ёзугаар музейниң ажылдакчылары ховар чогаалдарны катап чыып турар. Олар Бүгү-российниң театр ниитилелиниң дузазыбиле библиотеканы байыдып, Островскийниң чогаал ажылының, шиилерни сценага үндүргениниң дугайында номнарны немээн. Ам музейниң эртем библиотеказында беш муң ном санаттынып турар.

Драматург 24 чыл дургузунда, чай болурга-ла, «тынарда чиик, боданырда шөлээн» Щелыковога чедип кээп турган. Чоогунда Соңгу чуктуң тынныжынга бичии кабсып турар Щелыковонуң чайы Островскийге үнелиг, Пушкинге Болдинонуң күзүбиле дөмей турган. Борта драматургтуң чогаалдарының үштүң бир кезээ бижиттинген. Оларның аразында «Өнчүзү чок дуптук», «Салымчаланныглар болгаш мөгейикчилер», «Арга-арыг», «Бөрүлер болгаш хойлар» дээн ышкаш өлүм чок шиилер бар.

Кострома областың бо булуңун амга чедир «Островскийниң чери» деп, орус национал театрның маадырынга күштү берген чер деп адап турар.

Щелыково,

Кострома область.

В. ПАШИН,
(СЭТА-ның корр.).

Агаар апрельде

Частың ортаа айында агаар байдалы өскерлиичел, ынчап черле ындыг. Архангельск, Киров болгаш Пермь областарга, Коми АССР-ге анаадаазындан 2—4 градус соок болгулаар. Ай дургузунда агаар температуразы чижек хемчээлинден ортумаа-биле 2—3 градус чылыыр.

Соңгу чүкке апрельде нургулайында соок болур. Агаар температуразы беш градус чедир чүгле ийиги беш хонукта болгаш ийиги он хонуктуң эгезинде чылыыр. Прибалтикага болгаш соңгу-барыын талага айның баштайгы чартынында, ылаңгыя үшкү беш хонукта элээн сериин болур. Аңаа ынчан безин чамдык черлерге хар чагтылаар, кошкак шуурганнап-даа болур.

Төп девискээрге ай чаазында, ийиги он хонукта болгаш үшкү он хонуктуң ортан үезинде сериин турар.

Белоруссияга баштайгы он хонукта чылыыр. Дүне 5 градус, хүндүс 10—15 градус чылыг болур.

Үстүү болгаш Ортаа Поволжьеге ай чаазында, ийиги он хонукту сөөлзүредир, үшкү он хонуктуң ортан үезинде доңаттаар, дүне 3—18 градус, хүндүс 3 градус соор болгаш 2 градус чылыыр. Бирги он хонукту сөөлзүредир — ийиги он хонуктуң эгезинде болгаш үшкү он хонуктуң чамдык хүннеринде эң чылыг болур.

Кавказтың Кара далай эриктериниң чоок-кавызынга ылаңгыя ийиги он хонукта болгаш үшкү он хонуктуң ортан үезинде чаъстагылаар. Ындыг-даа бол ай дургузунда ниитизи-биле чаъстаары чижек хемчээлинден ашпас. Бирги болгаш үшкү он хонуктарда дүне 4-теп 12, хүндүс 12—17-ден 20—25 градус чедир чылыг болур. Ийиги он хонукта дүне 5—10, хүндүс 11—16 градус чылыг турар. Закавказье республикаларынга болгаш Дагестан АССР-ге апрель анаадаазындан чылыг болур: айны сөөлзүредир хүндүс 20—28 градус чедир ңанир.

Уралга ай дургузунда агаар температуразы мурнуу районнарга чижек хемчээл ёзугаар болгаш соңгу районнарга—оон 1—3 градус кудулаар. Барыын Сибирьниң тараалаң районнарынга апрель анаадаазындан чылыг болур. Баштайгы он хонуктуң ортан үези хиреде температура эң кудулаар: дүне 10—17 градус хире соогулаар. Айның ортан үезинде эң чылыыр болгаш үшкү он хонуктуң хүннеринде—дүне 2 градус соор, 3 градус чылыыр, хүндүс 15—20 градус чылыг турар.

Казахстанга ай дургузунда агаар температуразы соңгу талага чижек хемчээлинден ортумаа-биле 1—2 градус ажар болгаш мурнуу талага — 1—2 градус кудулаар.

Апрель 1-ден 5-ке, 15-теп 22-ге болгаш 25-теп 30-ге чедир Казахстанның барык бүгү девискээрниге бүргээр, чаъстаар, ол хар чаар, аажок хадыыр (чамдык черлерге шуурганнаар). Республиканың соңгу талазынга чамдык черлерге шуурганнаар, ай чаазында кара-доңаттаар.

Ортаа Азияга ай дургузунда температура ортумак чижек хемчээли хире болгаш оон арай кудулаар. Баштайгы он хонуктуң эгезинде болгаш сөөлзүреп келген үезинде эң доңаттаар. Ынчан Киргизияга дүне 5 градус хире соор. Дөрткү беш хонукта болгаш үшкү он хонук сөөлзүреп чорда аажок чылыг: хүндүс 25—30, чамдык черлерге 33 градус болгулаар.

Чөөн Сибирьниң хөй кезиинге апрельде анаадаазындан соок болур. Ай дургузунда агаар температуразы чүгле Ортаа Якутияга чижек хемчээлинден ортумаа-биле 1—2 градус чылыг болур.

Ыраккы Чөөн чүкке агаар температуразы ай дургузунда мурнуу районнарга чижек хемчээлинден ортумаа-биле 1—2 градус чылыг болгаш соңгу районнар биле Камчаткага 1—3 градус соок болур. Ай эгезинде доңаттаар: дүне Приморье крайга 1—6 градус соор, Сахалинниң, Хабаровск крайның соңгу районнарынга, Камчаткага 18—23 градус, Магадан обласка 38—43 градус соогулаар.

Е. ЧИСТЯКОВА,
ССРЭ-ниң гидрометеорология төвүнүң эртем ажылдакчызы.

ПОЧТАЧЫЛАР

Хоорайның кудумчуларынга доллур иштиг почта сумказын чүъктээн аныяк кысты бо-ла көрүп болур. Ол дээрге Кызылдың харылзаа белдиришинң почтальону Нина ВЛАСОВА-дыр. Аңаа ол ам үш чыл ажылдап, мергежилдиг ажылдакчы болган.

Нина ажылынга кызымак, ак сеткилдиг болгаш чедирер почтазын баш удур белеткеп алгаш, чогуур үезинде бодунуң участогунче базыптар. Соруктуг ниш-биле аныяк почтальон өөрүнүң хүндүткелин чаалап алган.

ЧУРУКТА: почтачы Нина ВЛАСОВА.

А. СОКУРОВТУҢ фотозу.

МАКТАЛДЫГЛАР

Моңгуш Анчымаа, Сарыглар Дыгынаа олар Барыын-Хемчик районнуң төвү Кызыл-Мажалык суурда харылзаа белдириниң почтачылары. Почтачылар онаашкан участоктарынга чыл санында эки ажылдап, номчукчуларының хүндүткелин чаалап алганнар.

М. Анчымаа чүгле Мир, Набережная кудумчуларында 230 ажыг экземпляр солуннарны, журналдарны, С. Дыгынаа Октябрьская, Культура кудумчуларында оон-даа хөй солуннарны, журналдарны ээлеринге чедирип турарлар. Бистиң почтачыларывыс бо бүгү солун-сеткүүлдү номчукчуларга чедирип тургаш, боттары чагыдылганы организастаанныр.

Почтачыларның кызымак, шуудугу ажылының ачызында номчукчулар чагыдып алганы солун-сеткүүлүн чогуур үезинде номчуп, чагаа, бижик болгаш өске-даа чүүлдерни саадал чок ап турарлар.

Моңгуш Анчымаа, Сарыглар Дыгынаа олар чоннуң чагыткан солун сеткүүлүн, чагаа бижиин ээлеринге үе шаанда чедирер дээш Ак-Довурак хоорайның почтачыларын социалистиг чарышка кыйгырганнар.

Т. САРЫГЛАР.

Чаа чүүлдер, болуушкуннар, фактылар

Көдээде амыдырал хандырылга бажыңы

Краснодар крайның Кущевск районунуң Ленин аттыг колхозунуң төвүнде чаа амыдырал хандырылга бажыңы ажыглалда кирген. Ында ателье, хептиң химиктиг арыглаашкын цех, электриниг херекселдер болгаш автомобильдер септээр мастерскаялар дээш көдээге ачы-дуза чедирериниң өске-даа хевирлери бар. Амыдырал хандырылга комбинадының специалистери печка кылыр, чазаныр, бызаңнаар болгаш көдээ черниң амыдыралынга эргежок чугула хереглеттинге бээр өске-даа ажылдарны кылып билирлер.

Кущевск районда ындыг бажыңнар эвээш эвес. Оларда янзы-бүрү мергежилдиң 600 мастерлери ажылдап турар.

— 1972 чылда Россия Федерациязының суурларынга 700 хире амыдырал хандырылга бажыңнары туттунган — деп РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылга министриниң оралакчызы Виталий Замула чугаалаан.— Бо чылын 860 суурларга амыдырал хандырылга бажыңнары ажыттынар. Колхозтарга болгаш совхозтарга чоннуң хандырылгазының талазы-биле комплекстиг 3000 хире хүлээп алыр пунктуларны немей организастап тургузар.

Көдээниң амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерин тускайжыдарынче кичээнгейни угландырып турар. Район төптеринде соодукчулар, хеп чуур машиналар дээш өскедаа херекселдер септээр мастерскаялар ажылдап турар. Бажың септедип алыр дээн ийикпе, азы гараж тудуп алыр, чунар чер кылдырар, бажыңынга изиг суг, газ киирип алыр дээн күзелдиг кижилер септелге-тудуг участогунга баргаш, дилег-чагыгны киирер. Ол участок чаагайжыдылга талазы-биле комплекстиг ажылдарны кылып турар.

Колхозчулар болгаш совхозтар ажылчыннары ачы-дуза чедирериниң 200 ажыг хевирлерин ажыглап турар.

Тоскy беш чылда көдээниң чурттакчы чонунуң амыдырал хандырылгазының хемчээли барык үш катап, хоорай чурттакчыларының —1,6 катап өзер.

Петр ЯЩЕНКО,
ПМА-ның корр.

Күчүлүг турбина

Ленинградтың металл заводунда кайгамчык күчүлүг буc турбиназының төлевилелин чогаадып кылып турар. Ооң күчүзү —1,2 миллион киловатт.

Металл заводу шагдан бээр буc турбиналарын кылыр талазы-биле тускайжыткан бүдүрүлге апарган. 1907 чылда ол бүдүрүлге 200 киловатт күчүлүг баштайгы турбинаны бүдүрүп үндүрген. А 1924 чылда —2000 киловатт, 1938 чылда — делегейде эң-не күчүлүг (100 муң киловатт) буc турбиназын бүдүрүп үндүрген. Ооң соонда дарый 200, 300 болгаш 800 муң киловатт күчүлүг агрегаттарны үндүрген. А ам ооң күчүзү —1,2 миллион киловатт болуп турар.

Ленинградтың «Электросила» каттыжыышкынының специалистери турбиналарга генераторларның төлевилелин чогаадып кылган. Ол генераторларны бо беш чылда шенелдеге киирер.

Күчүлүг турбинаны Костромская ГРЭС-ке тургузары көрдүнүп турар.

Автоном НЕПОМНЯЩИЙ
ПМА-ның корр.

НОМ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказында көдээ ажыл-агый ажылдакчыларын хандырар килдис «Мелиорация — черниң дүжүткүрүн бедидериниң үндезини» деп темалыг ном делгелгезин тургускан. Ында кирип турар номнар көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга солун болгаш ажыктыг.

Б. А. Кудринниң «Мелиорацияны көдээ ажыл-агыйга бараан болдурар» деп аттыг ному ында бар. Ол номда СЭКП ТК-ның июль (1970 ч.) Пленумунуң көдээ ажыл-агыйны интенсификастаар талазы-биле айыткан хемчеглеринде черни мелиорастаарының ролюн көргүскен. Чоннуң аъш-чем бараанынарынга болгаш үлетпүрүнүң көдээ ажыл-агый чиг-эдинге хереглелдерин хандырарынга черни мелиорастаарының ажык-дузазын ол шиитпирде онзалап айытканын ук номда айтып демдеглеп турар. Ол ышкаш 1971—75 чылдарда черни мелиорастаарының программазын, ону чурттуң зоналарының аайы-биле боттандырарының онзагай талаларын, мелиоративтиг тудугну чорударының углаышкыннарын, мелиорастаап черлерге көдээ ажыл-агыйны организастаарының кол-кол айтырыгларын чырыдып турар.

«ССРЭ-де хөрзүн мелиорациязы» деп чыындыда өлшыгы турум эвес болгаш чедишпес зоналарга черни мелиорастаарының үндезиң айтырыгларын бижип турар. Кургадылга болгаш суггарылга дузазы-биле хөрзүн мелиоративтиг негелделерни база ооң өскерилгелерин ында тайылбырлаан. Делегейниң янзы-бүрү чурттарында суггаттыг база ажылдап кылдынган черлерниң дугайында сан-даңзы база кирген.

Т. А. Козлов биле В. М. Трегобчук оларның «Мелиорастаан черлерниң экономиказы» деп аттыг номундан специалистер хөй солун чүүлдерни билип алыр. Амгы үе-чадада мелиорастаан черлерни хөгжүдеринге экономиктиг айтырыгларны көргүскен, көдээ ажыл-агыйны интенсификастаарынга мелиорастаашкынның ужур-дузазын ында айыткан. Мелиоративтиг ажылдарны чорударының хевирлери, суггаттыг база кургаткан черлерни ажыглаарының характери болгаш хевирлери, мелиорастаан черлериң экономика талазы-биле ажыктыын ол номда көргүскен. Тарылга шөлдериниң структуразын ажыктыг кылдыр тургузарының, специализастаашкынның деңнелин бедидериниң, мелиорастаап черлерге чемишчидилгелерни хереглээрининң, комплекстиг механизастаашкынның айтырыгларын ында тодаргай чырыдып бижээн. Ол ышкаш ук номда суггарылга болгаш кургаткан системаларның техниктиг чаартылгазын, суггарылганың аргаларын база техниказын экижидерин айыткан.

Тарылга шөлүнүң шын структуразының, кол болгаш эдеринчи культураларның бедик агротехниказының дугайында А. М. Гавриловтуң «Суггаттыг черлерни интенсивтии-биле ажыглаары» деп номунда бижип турар. Ол номда бок үнүштер-биле, кужурланыр чорук, хөөлбектелири-биле демиселдиң онзагай байдалдары хөй черни ээлеп турар. Хемнер уннарын шиңгээдип алырын тускай бөлүкте чырыткан.

Е. И. Алаторцевтиң «Тус черниң агым суун комплекстиг ажыглаары» деп аттыг номунда бичии хемнерниң агымын бассейн аайы-биле башкарарының экономиктиг принциптерин тодаргай чижектерге үндезилеп тургаш көргүскен. Шөлдерге өл-шыкты чыып, мооңнээриниң аргаларын ында бижээн. Септерниң, хөөлбектерниң болгаш суг шыгжамырларының агымын дозуп, моондактаарынче ында кичээнгей салган. Тус черниң агым сугларын суггарылгага үргүлчү ажыглаар талазы-биле чыгдынган дуржулганы ол номда бижип турар.

Оон ыңай ол делгелгеде «Кургадылгага хөрзүнү мелиоративтиг ажылдап кылыры», «Кожуп чоруур дериглер-биле суггарары», «Культур-техниктиг мелиорация», «Өл-шыгы хөлүн эрттир черлерниң чер иштинде суунуң режими болгаш ону башкарары» дээш оон-даа өске номнар бар.

З. КУДРЯВЦЕВА,
республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларын хандырар килдизиниң библиотекары.

Спорт

ХӨККЕЙ ЧЕМПИОНАДЫ

Делегейге болгаш Европага хөккей талазы-биле чемпионнарны илередириниң маргылдаазы Москвада үргүлчүлевишаан. Апрель 3-те, ийи ужуражыышкын болган. Эрткен чылдың делегей чемпиону — ЧССР-ниң командазы ГФР-ниң шилиндек ойнакчылары-биле ужуражыышкынны улуг күжениишкин үндүрүп тургаш, 4:2 санга арай боорда уткан.

Ол-ла кежээ ССРЭ-ниң командазы Польшаның төлээлекчилерин 9:3 санга тиилээн. Бөгүн совет команда делегей чемпиону — ЧССР-ниң командазы-биле ужуражыр.

Сес ужуражыышкынның соонда сан киирер болгаш шайба дамчыдып бээр талазы-биле эң эки түңнелдерлиг деп санаттырган ойнакчылар: Петров, Михайлов, Якушев, Харламов, Мальцев, Бодунов, Мартынюк, Шадрин (шупту ССРЭ), Холик, Бохта (ЧССР), Леппя (Финляндия) болгаш Ольберг (Швеция) олар боол турар. (СЭТА).

СЕСКИ САЛЫГ

Республиканың «Спартак» эки тура ниитилелиниң шыдыраа талазы-биле бирги чери дээш маргылдаазының сески салыында бирги разрядчы Леонид Моховтуң ээлчеглиг тиилелгезин көрукчүлер магадап, ол бисте бедик мергежилдиг шыдыраачы болуп турарын демдеглеп турган. Мохов бо удаада Юрий Быковту уткан. «Спартактың» чемпиону адын ышкынмас дээш маргылдаага бөң эки белеткенгени бадыткаттынып, бодамчалыг солун оюнну көргүзүп турар.

Кайы-даа талазы 40-40 кош кылырынга дөрт шак дооступ турда, Моңгуш Адыг-оол биле Каң-оол Саянның шактарында сес-сес кошке каш-ла секунда арткан, кайызының-даа туктары дүжер четкен турган, ийи салыкчы көжүп турда чүгле караңнаар турган. Шак чедишпес болганда ындыг болгай. Адыг-оол 39 коште шалапкаш, шагын базарга Саянның түгү барып ушкан. Оларның аразында болган кончуг чараш тулчуушкун ынчаар доозулган. Бо салыгга Ак-Довурактың даг-дүгүжүлериниң төлээлекчизи үргүлчү тывызык шаап халдап, кара таланы камгалаарынче албадап турган. Кызыл чурттуг Саян база-ла камгаланып билир ойнакчы дээрзин көргүскен.

Беркович—Панюкинниң оюну хайым болган. Хомушку биле Шишигинниң салыынга кайы-даа талазы частырыглар кылып, адак сөөлүнде оюнун деӊ байдалдыг соңгаарлаткан.

Соңгаарлаттынган салыгларны понедельникте чедир ойнаан. П. Беркович соңгаарлаттынган салыгларын М. Хомушку биле М. Адыг-оолга дүжүп бээр ужурга таварышкан. Мастерге кандидат В. Пальчиков кады келген эжи П. Соколовту удуп алган.

Маргылдааның төнчүзүнге чедир үш салыг арткан. Кым «Спартактың» чемпиону болурул дээр айтырыгны ам-даа чугаалаары берге. Мохов, Шишигин болгаш Адыг-оол олар чидирген сан талазы-биле деӊ болгаш үжелээ бирги черже үнүп болур. Ынчалза-даа түңнелин көргей бис аан.

О. ИРГИТ,
маргылдааның кол судьязы.

телевидение

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

МОСКВАДАН

14.00— Дамчыдылгалар программазы. 14.05— Школачыларга. «Сонуургактар маргылдаазы». 14.35— Медээлер. 14.45— Миллионнарның ленинчи университеди. «Бис — интернационалистер бис». Совет ниитилелдиң эң-не интернационалчы отряды—ажылчын аңгы дугайында. 15.15—Өңнүг телекөргүзүг. «В. Мураделиниң ырлары». 15.45— О. А. Лавровтар—«Истелгени дуржулгалыглар чорудуп тур». Телешии 1-ги херек. «Кара садыгжы» 17.20— Өңнүг телекөргүзүг. Хөккей талазы-биле делегей чемпионады. ГФР — Швеция. 3-кү оюн. 18.00— «Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30— Телемедээлер. 18.40—«Георгий Димитров». Документалдыг телефильм. 19.35— Телемедээлер. 19.50— Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.55— Өңнүг телекөргүзүг. Хөккей талазы-биле делегей чемпионады. Финляндия — Швеция. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. 20.40—20.50— Чапсар. 20.50— Өңнүг телекөргүзүг. Хөккей талазы-биле делегей чемпионадындан дамчыдылганың уланчызы. 22.15— «Цирктиң оттары». 23.00—«Үе». Информастыг программа. 23.25— Өңнүг телекөргүзүг. Хөккей талазы-биле делегей чемпионады. ЧССР — ССРЭ. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. 01.45—Ырлар концерти. Кишиневтен дамчыдылга. 02.15—03.00—Өңнүг телекөргүзүг. Хөккей талазы-биле делегей чемпионады. Финляндия—Швеция. 3-кү оюн. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. (Бижидилге).

Редактор В. С. ШАРАВИН.

АГААР

Бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге чаар. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 2—6, өскелеринге 7—11 градус чылыыр.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Чөөн угланыышкынның хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы 8—10 градус чылыг болур.

КИНОТЕАТРААРДА

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Он төс кыс болгаш чаңгыс далайжы» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ол чааскаан эвес чораан» 15.00; «Аза дээрбезинде шулбус чалчалары» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аза дээрбезинде шулбус чалчалары» 20.30 «Бөрү чаңгызы» 18.30; «Бөрүлер болгаш хойлар» (2 сериязы катай) 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Көге-бугалар, байырлыг» 9.00, 12.40; «Диттигишкин» 10.50, 14.30; «Бөгүн чурттаар, даарта өлүр» 16.30 18.30, 20.30 шактарда.

Өөренирнче чалап тур

Кызылдың кооперация профтехучилищези совхозтарга потарлар белеткээр үш ай хуусаалыг курска немелде сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Өөренирин күзээрлер совхоз дирекциязындан чорутканбижиктиг болур.

Өөредилге үезинде стипендияны совхоз дирекциязы төлеп бээр.

УЧИЛИЩЕНИҢ ДИРЕКЦИЯЗЫ.

Ярославльдың мотор заводунуң Культура ордузунуң «Волжанка» дээр танцының улусчу ансамблиниң оюн көргүзүглери кезээде көрүштүг. Ол бот-тывынгыр ансамбльдың коллективи чүгле ярославльчилерде эвес, харын өске-даа черлерде калбак сураглыг. Ооң оюн көргүзүглери Финляндияга, Словакияның, Румынияның хоорайларынга база чедишкиннинг эрткен. Ам ол коллектив Венгрияже баарынга белеткенип турар.

ЧУРУКТА: «Волжская плясовая» деп танцы. Солизи — мотор заводунуң инженери Владимир Крутиков.

Б. САРАНЦЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроиказы).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харысаалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. эма 2. Тираж 15453. Чагыг № 1216.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00543